

VENDELSÖBILDER

Att begrunda och kommentera
(version 3, sept 2018)

I bildtexterna finns mycket som är taget ur
Henry Halls bok "VENDELSÖ.
Säteriet som blev villasamhälle", och för den som vill veta mer
om Vendelsö rekommenderas den.

Läs även Tord Bolanders "Södra Drevviken. Hur gammal
bondebygd kring södra Drevviken stöptes om
under början av 1900-talet".

Viktigt! Kan du tillföra ytterligare information om bilderna,
skriv gärna på respektive baksida och notera namn och telefonnummer
så vi kan nå dig.

Bilder från
Kenneth Matz vykortsarkiv, Haninge Hembygds-gille, Haninge kommun,
Stockholms läns museum och privata bilder

Text, redigering: Sven-Erik Edberg
Bildbearbetning: Kjell Olsson

Hur ett 1800-talstorp i Tutviken blir hemman och så småningom en 2000-talsbostad.

Foto från 1896. Vid hitre hörnet står Maria Rosing, vid dörren Wilhelm och Karl. Damen i fina stockholmskläningen är förmodligen Vilhelms syster Lilly Rosing.

Utdrag ur husförhörslängderna betr. boende i Tutviken i Ovanskogs rote under Vendelsö säteri.

1746-1769

Per Jonsson, f. ca. 1725, med hustru och 4 barn samt hustruns föräldrar:

Bielkes Johan Larsson med hustru Anna och 6 barn

1770-1779

Brukare Olof Jansson, f. 1731, med hustru Kerstin, f. 1744, och 2 barn, f. 1761 och 1763

Brukare Pehr Jansson, f. 1732, med hustru Karin, f. 1726, och 6 barn

Brukare Matts Torsson, f. 1750 i Tyresö, med hustru Maria, f. 1752, och 2 barn, f. 1775, 1778

1780-1785

Brukare Lars Larsson, f. 1740 i Tjursta, med hustru Anna, f. 1743, och 2 barn samt svärfar
Eric Jansson, f. 1715, och Carin Ersdotter, f. 1755, syster till Anna

Brukare Matts Pärsson, f. 1750, med hustru Maria, f. 1752 och 2 barn, f. 1775 och 1778

Brukare Eric Persson, f. 1768, med hustru Christina, f. 1780, och dotter

1786-1790

Lars Larsson enl. not. 1780-1785.

Brukare Pär Andersson, f. 1751 i Brännkyrka (var väl Huddinge då?), med hustru Maria. f. 1750

Brukare Annders Henriksson, f.1762 i Tyresö, med hustru Brita Olofsdotter, f. 1770, och 3 barn, f. 1792, 1796, 1798

1791-1802

Pär Andersson enl.not 1786-1790.

Brukare Anders Ersson, f. 1766 med hustru Brita Olofsdotter, f. 1770 och 2 barn.

1803-1810

Brukare Nils Andersson, f. 1765, med hustru Stina Gustafsdotter, f. 1777. Båda födda i Tyresö. De får 5 barn, 1794-1808.

Brukare Sten Mats Brun, f. 1750?? i Qvarnäng, Wendelsö med hustru Anna Matsdotter, f. 1753 i Gustafs. Kom ifrån Qvarnäng, 1 barn, Stina f. 1792.

Brukare Hans Brun, f. 1785 i Gustafs, Qvarnäng, Wendelsö

1826-1830

Brukare: muraren Anders Årsell, f. 1778, död 1830, med hustrun Anna Ivarsdotter, f. 1776 och dottern Anna Maria, f. 1801.

De hade 3 pigor och 1 dräng: Erik Djursell, 1785 i Husby. Han gifte sig med dottern, Elisabeth Årsell, f. 1799 i Årsunden. De fick 2 söner, f. 1823 och 1826.

1831-1835

Erik Djursell övertar bruket av gården som **arrendator**. De har 1 dräng och 1 piga.

Ny **arrendator** från 1834 blir Johan Peter Boström, f. 1796 i Ö-haninge med hustru Christina, f. 1795, född Grönholm, och med 2 barn, födda 1828, 1831 samt fosterdotter f. 1818. Alla dessa f. I Brännkyrka. De får även tvillingdöttrar år 1836.

1836-1855

J.P Boström fortsätter arrendet av Tutviken, **1/8 mantal, under Wendelsö.**

Från **1841** skrivs han som **bonde**. **Ett mantal** var såpass stort att det kunde försörja ett hushåll med drängar, pigor, skatter. Fam. Boström driver Tutviks gård ca 30 år.

1856-1860

Fortfarande skrivs **Tutviken, ofm** (oförmedlat) $\frac{1}{4}$, **fm** (förmedlat) **1/8 mantal under Wendelsö.** Som brukare står nu J.P Boströms änka, Christina Grönholm, f. 1795. En av döttrarna, Greta, f. 1831, gifter sig år 1858 med Nils Gustaf Collin, f. 1835 i Brännkyrka. De har nu 2 drängar och 1 piga.

1861-1870

Kristina Grönholm dör 1864, och brukare blir N.G. Collin nu nämnd som hemansägare.

Hustru: Greta (Margareta?), f. 1831, dotter till J.P.Boström.. De får 4 döttrar, Anna Sofia f.1861 , Margareta Charlotta f. 1862 och tvillingar 1864. Även Boströms dotter Maria, f. 1836 bor hos dem. . Det sägs även att Anna fick uppskov ett år med att börja i skolan för att de, året efter, skulle kunna gå genom skogen till Svartbäcken tillsammans!! Enligt kyrkböckerna går de senare i Kumla skola.

De har 4 pigor och 1 tjänstegosse.

Familjen hade relativt gott ställt eftersom flickorna hade var sitt par skor och egen matsäck med sig.

I slutet av 1800-talet var det inte ovanligt att jämnstora syskon bara hade ett par och fick gå var- annan dag i detta enda par.

1871-1880

N.G. Collin, änkling och brukare bor kvar med 3 döttrar och en son, Karl Gustaf f. 1874.

De har 1 dräng, 2 pigor, 2 tjänstegossar och 1 tjänsteflicka. Collin driver Tutvik ca. 16 år

1881-1890

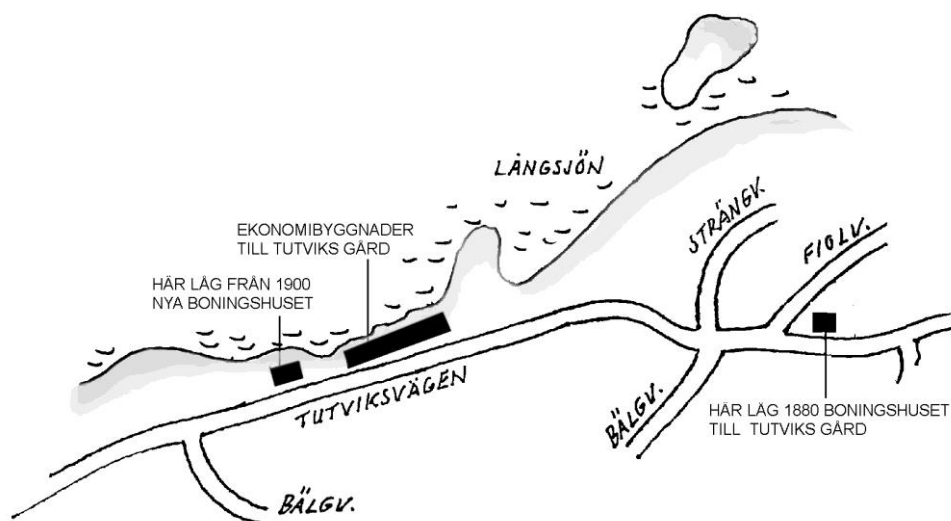
Tutviks gård säljs till Peter Holmberg, f. 1842 i Tyresö. Han skrivs som ”ägare och brukare. Han är inflyttad från Tyresö 1877 med hustru Anna Sofia, f. 1847. De får 3 egna barn, f. 1872, 1876, 1879. De har ett fosterbarn, Krister f. 1867. Det skrivs att de har 2 drängar, 4 pigor. Det skrivs även att de slutet 1880-talet har 2 drängar, 3 pigor, 2 tjänstegossa, 1 hembitråde. Holmberg driver Tutvik ca 10 år.

1891-1892 Holmbergs säljer till Johan Kjellqvist. Han skrivs som "Ägare och Brukare". Han är kyrko- och mantalsskrivare i Brännkyrka, Dalen.

1893/94 och fram till 1899.

avstyckas Tutviks gård från Vendelsö säteri och Magnus Vilhelm Rosing, f.1833, köper gården: 31 hektar varav 8 åker. Rosing kom från Nacka men han hade finskt ursprung. Hustru Maria Karolina, f. 1842 i Stockholm, och de får en son, Karl Vilhelm, f. 1877, då de bor i Erstavik.

I slutet av 1890-talet börjar de bygga ett nytt bostadshus.

1900

Ett nytt boningshus är nu färdigbyggt nere vid Långsjön, ca 100 m väster om stall och lador. Karl har gift sig med Klara, f. Persson, och de flyttar in här tillsammans med Wilhelm och Maria. I det nya huset kommer även en dräng och en piga att bo.

Kartan visar det första torpets (Gammalgården) läge samt nya huset med förråd, torklada, stall och ladugård.

Bilden sid 5 visar Tutviks gård i slutet av 1920-talet.

Observera stängen hitom ladan! Hästen spändes vid den och fick gå runt för att dra upp hö och annat upp i ladan.

Torkladan visar att, som så många andra i Gudö, tvättade Maria och Klara åt stockholmsfamiljer. Tvätten kördes fram och tillbaka med mjölkkusken.

Huset står kvar fortfarande år 2009, tillbyggt åt väster.

1901–1920, somargästerna och trafiken

Stockholm – Nynäs järnväg invigdes, och det blev bekvämare än med hästskjutsarna att komma in till Stockholm eller för somargästerna att komma ut till Tutviken. De kunde nu ta tåget till Drefvikens station och därifrån båtarna till Vendelsö Gårds brygga för att sedan gå därifrån.

Lastbilstrafiken kom igång på 1910-talet. Man satt på bänkar på flaket, som var övertäckt med presenning. Vid varje "hållplats" hade någon ansvar för att passagerarna kom upp och ned.

Vid Gudö stod "Tuppen" till tjänst. Så småningom bildades bussbolaget, och buss nr 1 gick från Ringvägen till Vendelsö gård. Vissa turer fortsatte till Vendelsömalm.

1914 – 1915

Wilhelm och Maria Rosing dör och äganderätten går över till Karl och Klara. Karl intresserar sig mest för politik och föreningsliv. Han är med i kommunalfullmäktige åren 1922–1937, han är med i styrelsen för Byggnadsföreningen Folkets park m.m., och det blir aktuellt att arrendera ut gården. Där finns då kor, grisar, höns och två hästar. Tvätteriet var fortfarande en god inkomstkälla.

Ca 1920/1922

lämnade Karl och Klara Rosing Tutviks gård för att flytta till ett hus som byggts alldeles ovanför på södra sidan av vägen. De bodde där till början av 1940-talet. De var mycket gästvänliga.

Kaffehurran stod nästan jämt på vedspisen och kakburken var full med hembakat. Många kom dit, inte bara för att låna telefon, Vendelsö 62, utan för att få en pratsund, Under somrarna ordnade de dans på logen och dansades så att det gamla golvet gungade.

Det hölls en auktion på gården varvid försåldes djur och redskap. Därefter arrenderas gården av Johan Augustsson, f. ca 1870 död 1924, med hustrun Emma. De kom från Steninge slott i Uppland. De fick 5 pojkar: Jean f. 1902, Nils, Sven, Lars och Alf. Sonen Jean gifte sig med Ingrid, f. Sjölund, dotter till en plisman på Riddargatan i Stockholm, och de tog över arrendet. Sonen Johan och Emma bodde kvar med dem på Tutviks Gård.

Ingrids föräldrar, Rickard och Ida Sjölund hade först ett sommarställe vid Karlavägen i Gudö hage, och de bosatte sig sedan permanent där.

Tutviks gård i slutet av 1920-talet.

Till vänster om vägen syns det lilla mjölkförrådet, ett stort kar med kallt vatten för plåtflaskorna. Längst bort bostadshuset, just hitom det står hönshuset. Därefter torkladan och bakom den, osynligt, låg tvättstugan nere vid sjön. Hiterst ser man större delen av ladugård, stall och torkladan.

Fotografi från slutet av 1910-talet eller början av 1920-talet. Tutviks ekonomibyggnader från väster.

De tre eleganta männen är Augusts och Emmas söner. Från vänster Alf, Lars och Jean.
De står på Tutviksvägen som här går i östlig riktning mot det ursprungliga torpet från 1800-talet,
och som ses på *sid 2*.
Den söta kalven slapp öronlappar!

*Ingrid Augustsson,
född Sjölund år 1901,
på balansräfsan med
hunden Trogen.*

*Tutviks Gård sedd från Långsjön en senvinterdag i slutet av 1920-talet..
Det lilla huset till höger är bagarstuga och förråd.*

1932

Jean och Ingrid flyttar till Tutviksv 3 och bygger sig sedan ett nytt hus på Tutviksvägen 9, i vilket deras son Jan med hustrun Barbro fortfarande bor i början av 2000-talet. Efter Jeans död år 1958 fortsatte Ingrid att driva tvätteriet nere vid Gudöån till in på 1980-talet vid 80 års ålder. Tvättstugan står fortfarande kvar år 2009.

Johan och Emmas son Sven bosatte sig i gården Hermansdal på V:a Strandvägen. Deras dotter Maud gifte sig Jansson och hon tog över Hermansdal och bodde där till 2006.

Ny arrendator av Tutviks gård blir Knut Sundström med hustru Elsa. De har barnen Rune, Bertil och Elna. Tiderna har förändrats, Knut transporterar nu tvätten m.m. i sin T-Ford. Gården består nu av bostadshus, bagarstuga, vedbod, ladugård, stall, loge och vagnslider. På södra sidan av Tutviksvägen har man byggt en källare med förråd och inredd lägenhet ovanpå. Knut och Elsa sköter gården till en bit in på 1940-talet.

1920 – 1940

Områdesmarken blir föremål för avstyckningar, och i början av 1940-talet finns det dokumenterat att 19 familjer har tillkommit inom Tutviksområdet.

1941 och 1942

Karl och Klara dör utan att ha fått några egna barn. Försvunna testamenten och givna löften (påstådda) om arvsrätten till Tutviks gård blir föremål för domstolsprövning. Den resulterar i att dödsboet kan sälja marken och byggnaderna till kamreraren Eric Nyberg.

1947 – 1949 Eric Nyberg erhåller första lagfart för bl.a. mangårdsbyggnaden på Tutviks gård, Tutviksvägen 57. Bostadshuset säljs av Nyberg till förre arrendatorn Knut Sundström.

1963 – 1966

Elsa Sundström dör och dödsboet säljs till Elsa och Stefan Skallsjö.

År 1966 köper Ingrid och Nils Engdahl det gamla huset. De renoverar pietetsfullt och bygger till en flygel med stora fönster ut mot Långsjön

Om någon, som läser detta, känner till personer och omständigheter kring alla namn och fakta, v.g. ring Sven-Erik Edberg, 08/776 30 25

Gamla bron över Gudöån

Denna målning av den gamla bron över Gudöån finns fortfarande kvar på en vägg i stugan på Karlavägen 25 i västra delen av Gudö.

Ursprungligen, på 1600-1700-talet, låg här en bro, som var tillräckligt bred för en hästskjuts, på vägen mellan Kumla Herrgård och Vendelsö Gård. Den låg alldeles norr om den första delen av Bondvägen där den börjar vid Tutviksvägen, och var alltså länge det enda sättet att komma över Gudöån. Man åkte eller gick upp mot Bondvägen och fortsatte Karlavägen mot Apelvreten, Grindstugan och vad som nu är Vendelsögårdsvägen.

Den bron revs i början av 1900-talet när nya bron byggdes och den var klar 1921 samtidigt som vägen mellan Tyresö och Handen drogs i sträckningen som nu är gudökorset via vad som nu är Grindstugu-rondellen och passagen genom berget vid Torshill breddades och inristningen, som nu finns utsprängd och står vid Vendelsö bygdegård, gjordes.

Bron från 1921 revs 1968 och alldeles bredvid blev ny bron färdig i början av 1970-talet, alltså den bro, som vi fortfarande använder på 2000-talet.

Den gamla bron från 1700-talet revs och byggdes om till en gång- och cykelbro. Det är den bron som finns på målningen i stugan på Karlavägen 25.

Jan Augustsson, sonson till Johan Augustsson som drev Tutviks gård kommer ihåg hur han en gång bommade bron och cyklade ner i ån, men han kommer också ihåg vilket bra fiskeställe bron var för abborrar m.m.

Gudöviken

Till vänster i mitten är udden med Ö. Strandvägen. Vägen vi ser var stora landsvägen mellan Tyresö och Vendelsö.

Mellan vägen och viken låg i början av 1900-talet Västergrens trädgårdsmästeris odlingar av svarta vinbär och gurkor. Västergrens hade sitt hus på Lilla Vikvägen och de hade även odlingar på Gudö ängar. Runt odlingarna hade planterats en typ av sälg varav kvistarna skördades och såldes som "kattfötter".

Hitom trädgården stod en allé av popplar och till höger fanns ett tvätteri.

Något till höger om marken på fotot låg i mitten på 1900-talet Gudö konditori som byggdes av Per Anskar Holmgren.

Nuvarande (2008) Gudöbroleden går förmodligen något bortom vägen på bilden. Modevillan, tidigare Konsum och posten, ligger drygt 200 meter till höger om männen på bilden.

Parti av Gudö

Vykortet poststämplat 1957.08.12.

I förgrunden Gudöån. Konsum och posten fanns i huset i fonden på 1940-1960-talet. Inrymmer idag Modevillan.

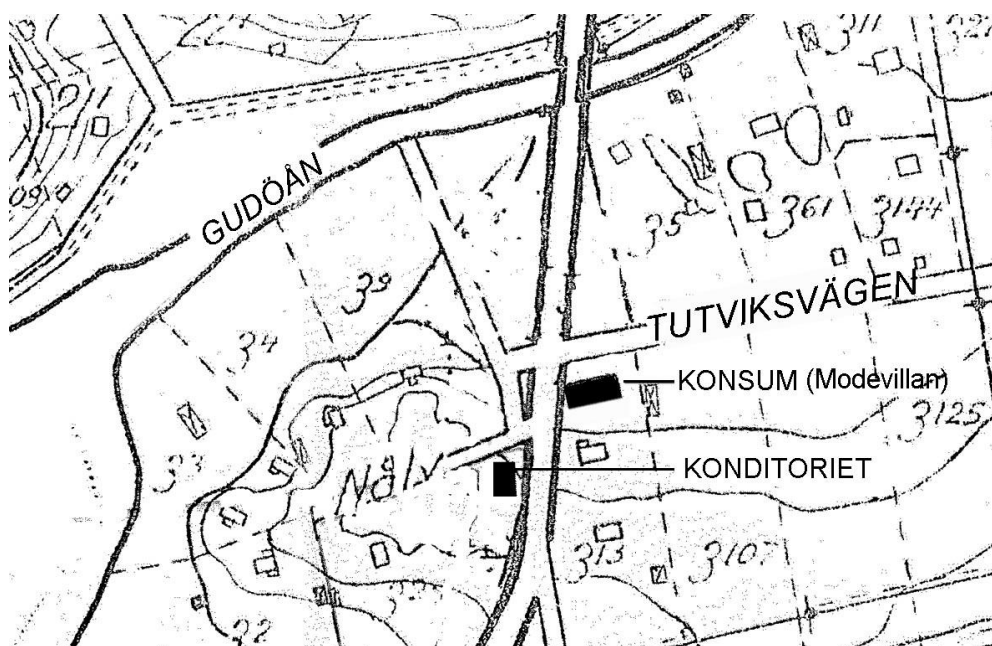
Konsum hade tre olika avdelningar, mjölk och bröd, specier, kött. Avdelningarna hade var sin kassa och kunden måste köa till var och en. Det tog lång tid att handla, speciellt som många varor måste vägas upp.

Vägen, på vilken det står några personer, är landsvägen mot Handen. Frågan är dock om inte det är fel och att landsvägen gick via Bondvägen och Karlavägen bakom affärshuset.

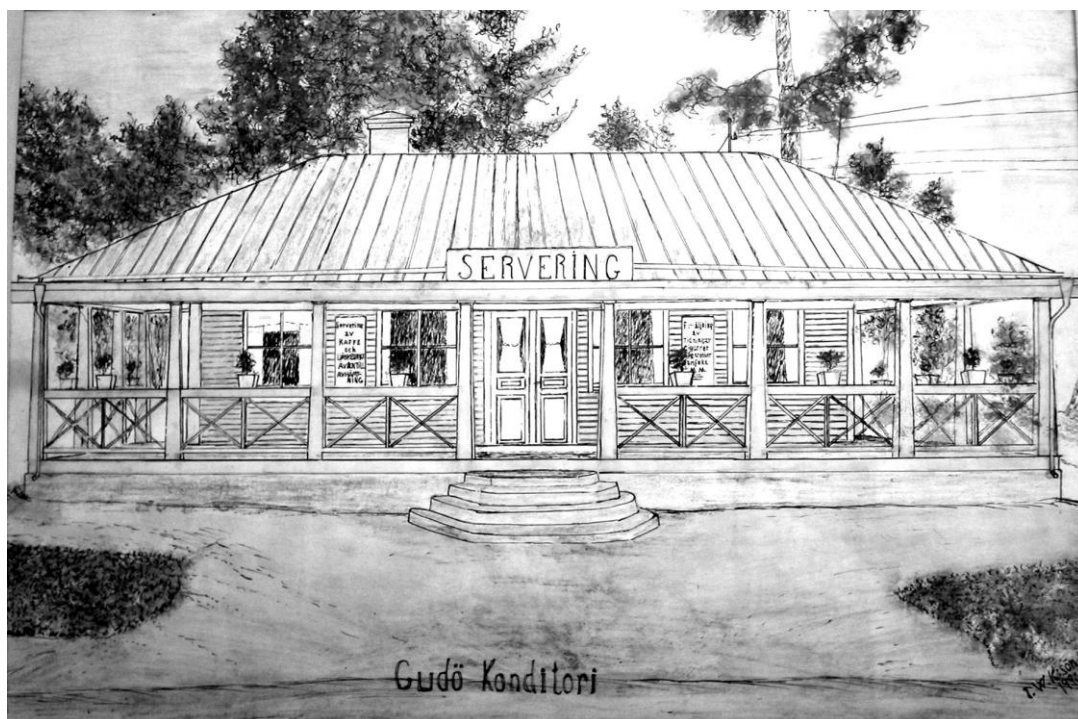
Vid kullen väster om Modevillan (till höger på bilden) låg Gudö konditori som byggdes av Per Anskar Holmgren på 1930-talet.

Gudö konditori och familjen Per-Anskar Holmgren

Bilder och berättelse om en mer än 100 år gammal vendelsöfamilj.

Här ses konditoriets belägenhet. Boningshuset, "Fagerro" (se bild på sid 4) låg ca 100 m väster om konditoriet, uppe i backen, och det finns fortfarande kvar, något ombyggt.

Gudö konditori. Akvarell av I.W. K:son, 1936.

Förortssamhället Vendelsö har vuxit från ett säteri i slutet av 1800-talet till villasamhälle med några hyreshuskvarter. Familjen Holmgren är en av de få med fyra generationer, som alla har bott i Vendelsö i 100 år.

Generation I:

Make: Per Anskar Holmgren, född 1878, död 1943. Skäddare
Maka: Anna Karolina, född Fagerström, ca 1885 – 1962
Barn: Gösta, Ragnhild, Karl-Erik, 1910 och Lisa, född 1917. Hon lever ännu (2008).

Generation II:

Make: Karl-Erik Holmgren, 1910 – 1997. Skräddare
Maka: Mary Olga, född Olsén, 1912 – 2003
Barn: Per-Erik, 1938

Generation III:

Make: Per-Erik Holmgren, född 1938
Maka: Renate, född Missfeldt, född 1941 i Tyskland

Generation IV:

Maka: Anita Holmgren Lindau
Gift med: Dick Lindau

Per Anskar (Ansgarius, ägare till tomten Gudö 28 enl. mantalslängden för 1912) köpte år 1909 tomten Vendelsö 3:29, 10.000 kvm i Gudö. Den låg på kullen väster om landsvägen mot Handen och gick österut bort till Gudö Kilväg. De byggde först en sommarstuga om 2 rum och kök i kilen mellan landsvägen och Gudö Kilväg. År 1917 byggde de Villa Fagerro på vad som blev Nålvägen 3. Den står kvar 2008.

Därefter drev Anna Karolina sitt första café i sommarstugan, men då landsvägen mot Handen byggdes ut på 1920-talet hamnade sommarstugan/caféet på fel sida om vägen och fick en egen tomt. Den revs på 1960-talet. Per Anskar byggde några meter väster om vägen, sydväst om Konsum/Modevillan, ett nytt café, som blev Gudö Konditori med infart från landsvägen. Det drev av Anna till 1946 då sonhustrun Mary och sonen Karl-Erik, i viss mån, tog över fram till 1955, då de sålde till Pressbyrån. Gudö konditori revs år 1968 då landsvägen breddades för att bli Gudöbroleden.

Karl-Erik Holmgren byggde först ett hus på Bondvägen 21, men p.g.a. det dåliga tiderna efter andra världskriget och att Per avled år 1943 flyttade de till bottenvåningen på "Fagerro", och bodde där åren 1946 – 1953. På övervåningen bodde då Karl-Eriks mor Anna och hans syster Lisa. Karl-Erik och Mary flyttade till Tuviksvägen 33 år 1953. Då flyttade Lisa och hennes fästman Lars Hellström ner till bottenvåningen. Anna, Lisa och Lars flyttade till lägenhet i Sågen när huset såldes år 1958.

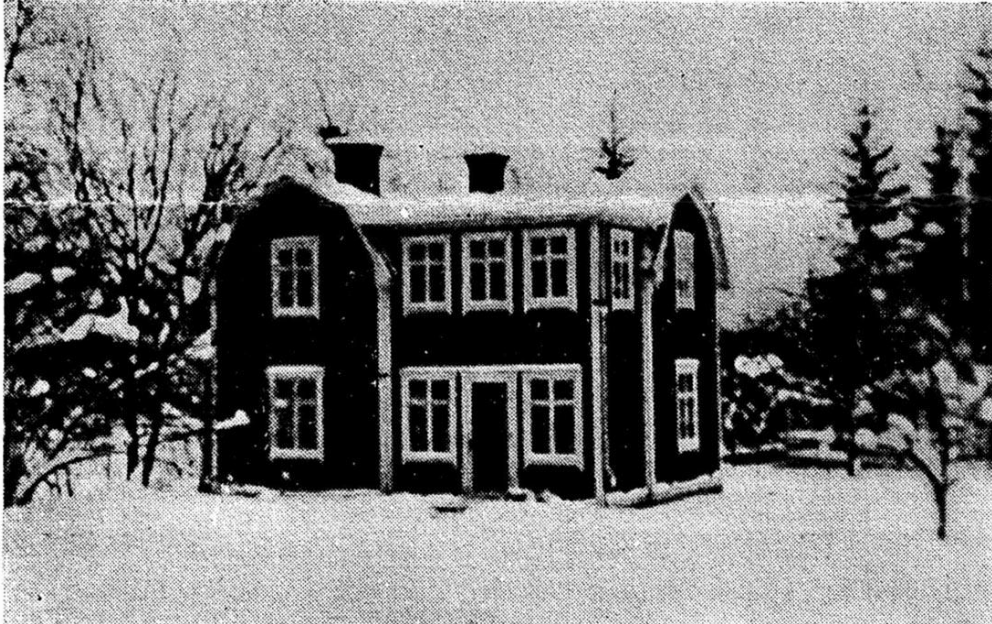
Lite kuriöst är att vi finner att Lisa på 1920-talet lekte med Kerstin Johansson (som gifte sig Hernandt) uppe i villan Thorshill där de bl.a. kunde lyssna på Vendelsös första radioapparat. Båda lever fortfarande och uppskattar att höra om varandra. I Thorshill bor numera (2008) Anita och Dick Holmgren Lindau. Anita är alltså sonsondotter till Per Anskar.

Per-Eriks hustru Renate kom till Sverige år 1958. Hon arbetade som tvätterska hos familjen Widén på Trumpetvägen i Gudö. De tvättade för både vendelsöbor och stockholmare.

Per-Erik Holmgren berättar att hans farfar Per sålde pilsner utan tillstånd ibland och att det ringlade långa köer av törstiga vendelsöbor på Karlavägen.

Per Anskar var aktiv. Han var skräddarmästare och drev en omfattande skrädderiörelse i hemmet på Nålvägen och i Stockholm. Då även sonen, Karl-Erik, blev skräddare gav de vägen där de bodde namnet Nålvägen.

Per Anskar var en av de första kassörerna i Vendelsö och Gudö egnahemsförening. Den bildades 1908 och existerar fortfarande, år 2008, som Vendelsö fastighetsägareförening.

"Fagerro", byggt 1917 på Nålvägen 1.

Gudöån

Vykort stämplat 1961-02-22

Vy mot Drevviken från en plats vid nuv. gudöbroledsbron.

Gårdens bad

OS-simmaren "Robban" Andersson, som bodde på Ö.Strandvägen, ordnade "kanalsimningar", lagkapp i Tyresåsystemet, närmast Drevviken – Gudöån – Långsjön till Solsäter. Robban tog även hit sin kamrat Arne Borg, som delade ut priser ca 1926.

Vid ett tillfälle fick Karin Norrström, gift Engström, sitta på Borgs axlar när han simmade runt vid prisutdelningen. Robban var en välkänd vendelsöprofil, aktiv inom Vendelsö IK och egnahemsföreningen. Han drev även simskola.

Gudö Gård "Tuppstugan"

Låg vid dåvarande landsvägen/Stockholmsvägen, eller en bit upp söderut på nuvarande Bondvägen räknat från nuvarande korsningen Tutviksvägen/Bondvägen.

Wiktor Johansson, "Tuppen", som ägde Gudö gård, sitter längst till höger med hunden "Tonny". Den ägdes först av Ammilon, som blev mördad och lagd i en tunna som rullades utför berget ner i Hammarby sjö. Efter en av Tuppens stadsresor år 1901 följde Tonny med hem till Gudö och blev en bra vakthund. Det var Tonny som blev orsak till namnet Tuppstugan. Wiktor och Annas tupp slogs ofta med grannens tupp, och en gång blandade sig Tonny i bråket på rätt sida och bet huvudet av granntuppen. Wiktor fick betala tuppen och blev sedan "Tuppen".

Wiktor och hans hustru Johanna (Hanna) var något av en institution i Gudö. Wiktor var med och instiftade logen Tiden nr 2803, han var aktiv i styrelserna för Konsum och kommunen, han var med och startade bussbolaget, tidigare hade man lastbilar med bänkar på och presenning över. Han var med vid Vendelsö dansbana vid Sågen onsdagar, lördagar, söndagar för att ta emot dansbiljetterna. På Kornhamnstorg sålde han julgranar från sin egen skog.

Djuren sköttes väl mest av Hanna och likaså hemmet, där alla gudöbor var välkomna. Man hämtade sin post där, man ringde (Wendelsö 40) för 10 öre. Hanna sålde svagdricka, och det satt nästan alltid någon granne på kökssoffan. Kvällarna gick till umgänge, kortspel – Kille, Priffe och Vira – och prat som man hade tid med då.

Viktor var en samhällets stöttepelare och medmänniska i många sammanhang. Mitt i allt bestyr hann Wiktor och Hanna även sköta sitt tvätteri nere vid gudöån. Hanna var mäktigt stolt över att ha tvättat åt bl.a. Sven Jerring. Inom närområdet finns fortfarande (år 2007) en 5 – 6 tvätteribyggnader och torklador bevarade. Den östligaste – närmast den gamla landsvägsbron – torde ha varit Hannas lada.

Hanna och Viktor flyttade senare till ett mindre hus, "Olyckan", som låg vid infartsparkeringen vid Gudökorset. Flaggstångsfästet finns kvar bakom regnskyddet år 2010. På bilden syns även Sven Augustsson, som tillträdde Hermansdal 1928. Hans dotter Maud Jansson tog över Hermansdal och bodde där till år 2006. Hans brorson Jan bor på 1900-talet och början av 2000-talet på Tutviksvägen 9 .

”Skogshem”, Håkansvägen 2, akvarell från 1910-talet

Villa Skogshem,

År 1908 köpte snickaren Carl Fredrik Håkansson, lockad av den vackra naturen och skogsluften, tomten Gudö nr 38 om 13,5 tunnland vid en avtagsväg från Bondvägen. Där byggde han detta vackra hus, som är byggt av stående timmer på en källargrund av sten en meter bred. Stenen samlades ihop i närområdet och släpades fram med häst. Kostnaden för muren blev kr. 500.-. Även virket togs från närområdet och sågades upp med en råoljemotordriven såg, som fanns på tomten.

Under första världskriget hade familjen Håkansson två kor, gris och höns för att de fem barnen ej skulle känna så mycket av kristiden.

Ulla Ljungman på Håkansvägen 3 berättar att hennes far, brandmannen ?? Ljungman hade funnit att busslinje nr 1 bekvämt gick ut till Vendelsö, och år 1931 cyklade han runt i Gudö för att leta någon som kunde hyra ut sommarbostad. I en liten affär på Tutviksvägen hänvisades han till Håkanssons.

Tycke uppstod och familjen Ljungman kom att hyra hos dem för sommaren. De lärde känna badmöjligheterna i Drevviken och Långsjön, de fann bär- och svampställena i skogarna runt Årsjön. De lärde sig att uppskatta de områden som idag är nationalpark.

Vänskapen med Håkanssons och trivseln i området gjorde att de ville bosätta sig här, så Håkansson talade med lantmätare Lindahl om styckning av den stora tomten. Först måste en väg anläggas genom området, och det blev Håkansvägen. På ena sidan av vägen fick de fem barnen Håkansson varsin tomt och två av dem bosatte sig permanent. På andra sidan byggde tre brandmän sina hus. Vägen fick byggas ut i takt med att tomterna såldes, och det var ett stort arbete.

Berg sprängdes och sten forslades vintertid på släde för att ge vägen den stabilitet, som fortfarande är till nytta.

År 1941 utgjorde underhållsavgiften till Gudö Vendelsö vägförening kr. 37.75 per fastighet. För att få vägbelysning ordnades midsommarfester på fritomten vid Gudö å. Initiativtagare till detta var kyrkoherden Ingvar Ström, som ägde flera tomter på den nya Håkansvägen. År 1951 fastställdes avgiften för vägbelysningen till två andelar á 50 kronor för åretboende och 1,5 andelar för sommarboende.

Ulla Ljungman betonar att allt detta samarbete med nybyggarna kring den lilla Håkansvägen skapade god samhörighet. Man samlades ofta hos varandra för trevlig samvaro. Det blev naturligtvis många barn som fick växa upp i den fina miljön. Nu kan man konstatera att barn i fjärde generationen bor kvar i området.

”Skogshem” såldes till Rönnlövs år 1958. och år 1965 köpte Gunborg och Börje Jungeteg huset. De bor fortfarande kvar – år 2009.

Bild från år 2000 ur Henry Halls arkiv. Verandan tillbyggd på 1920-talet

Torpet Apelvreten

Med viss sorg får vi i början av år 2009 skriva att Apelvreten **låg** på Apelvretsvägen, tidigare Oxhagsvägen. Ett av de torp, som var relativt väl bevarade, revs år 2008 för att ge plats för två nya villor. Bilden ovan visar det vackra torpet, och bilden i slutet av artikeln visar de nya husen.

Torpet låg vackert på kullen mellan Apelvretsvägen och nuv. Gudöbroleden. Det är dokumenterat som torp sedan mitten på 1700-talet och då passerade landsvägen mellan Kumla herrgård och Vendelsö Gård utanför huset.

Två av uthusen fanns kvar och där stod även två mäktiga, gamla ekar.

Apelvreten finns omnämnt i jordeböcker från 1731 och 1750 som skattebelagt torp under Wendelsjö Säteri och finns i husförhörlängderna från 1750-talet.

Den första familjen som husförhördes var brukaren Johan Pehrsson, 47 år, med sin första hustru Lisa Christina (Kiersten?), som avled tidigt, och sedan den andra hustrun Anna Olsdotter (Olofsdotter?). De hade en son, Anders som flyttade till Stockholm, och en dotter, Maja som flyttade till Hesslingby. Johans svärmor, samt drängen H. Engström med hustru Maja samt Ljungfrun Greta Brander, 47 år, med två barn, Greta och Lars fick plats i den lilla stugan. Lars flyttade så småningom till Wändelsö Gård.

Nästa familj kom från Ornö på 1750-talet, Jan Persson, f. 1713 med hustru Brita Nilsson, f. 1724 och ett barn, Anna, f. 1756. Jungfrun Greta Brander, f. 1721, bodde kvar. Jan Persson nämns som brukare, och görs även nästa familj, Jonas Jonsson, f. 1740, med hustru Stina, f. 1747 och deras två döttrar, födda 1788 och 1790. Det noterades att de hade en dräng med hustru och dotter samt två pigor. Den ena av dem hade två döttrar

Fram till 1770-talet benämndes de boende som brukare. De fick alltså bo i ett torp, som ägdes av säteriet, mot att de gjorde dagsverken på Wendelsö. Sitt uppehälle fick de till stor del från det som kunde produceras på torpet. Den som först benämndes

torpare var Pär Jonsson, f. 1732, (gift med Carin Larsdotter f. 1726) och det torde ha inneburit att han kunde köpa loss torpet från Wendelsö säteri på 1780-talet. I slutet 1780-talet ägdes Apelvreten av handlanden Jonas Almlind, f. 1744, med hustrun Sara Jacobsdotter, f. 1751. Även de hade en ogift dräng samt en dräng med hustru boende i torpstugan. De flyttade senare till Lötkärr i närheten.

När man läser namnen i husförhörlängderna kan man ana att Pär Jonssons efterlevande bodde i Apelvreten fram till i slutet av 1800-talet. Detta eftersom Pär Jonsson själv finns noterad fram till dess, medan han även en tid bodde i Näset i Tyresö.

I början av 1800-talet nämns de boende som statare: Stataren Pär Jansson, f. 1770 med hustru Brita Olofsdotter, f. 1773, och två bar, Johan f. 1798 och Anna Catharina f. 1801. Bland de platser som nämns för födelser, in- och utflyttning nämns kända byar och gårdar på Södertörn: Huddinge, Sorunda, Ösmo, Norrby, Lötkärr, Oxhagen, Mörby, Forsen, Vendelsö Borg.

I mitten av 1800-talet noteras Torparen Anders Månsson, f. 1793, med hustru Ulrika Pehrsson, f. 1793. Han blev änking och skötte gården med hjälp av: 4 drängar, 1 dräng med hustru och son, 1 piga med oäkta son, 1 annan piga med oäkta son, 2 pigor, 1 tjänsteflicka. Förhoppningsvis bodde inte alla samtidigt i den lilla torpstugan med några uthus. På slutet arrenderade Anders Månsson ut gården till arrendatorn Sätterberg i Gudö.

Från mitten av 1840-talet till slutet av 1870-talet, vilket var en ovanligt lång period för en ägarefamilj, ägdes Apelvreten av torparen Ulrik Wetterström, f. 1796, gift med Maja Lena Jonsdotter, f. 1801. De hade 4 barn, och dottern Sofia Olof Olsson, f. 1831. Sonen Karl Fredrik blev bara 32 år gammal, han drunknade i Drevviken. En av drängarna då på Apelvreten var Karl Peter Hultström, f. 1844. Han var bror till Johan (Jan) Erik Hultström, som också blev rättare på Vendelsö Gård och sedan köpte torpet Ramsdalen på 1880-talet.

Ulrik Wetterströms son, August Alfred, tog över Apelvreten i slutet av 1860-talet. August Alfred med hustru Johanna Charlotta flyttade till Källtorp år 1877.

Dagens Apelvreten...

Grindstugan

Vykort daterat 1910-11-03. Grindstugan låg vid korsningen Grindstuvägen/Oxhagsvägen, sydöstra hörnet. Placeringen av en grindstuga till Vendelsö Gård kan alltså synas något märklig. Varför inte lägga säteriets grindstuga vid södra delen av Vendelsö allé?

Henry Hall berättar: Tidigare ägare till Vendelsö Gård var ju Bielkenstiernas och andra familjer som även ägde Årsta, och de kom då söderifrån och mötte först allén. Förklaringen till grindstugans placering är att det fanns en huvudled från Stockholm även på den östra sidan av Drefviken till Kumla herrgård och därifrån gick mindre vägar ut till gårdarna och även fram till Vendelsö Gård. Den vägen passerade Gudöån 3-400 meter öster om nuvarande vägbron vid Gudö. Den passerade gudö gård och torpet Apelvreten, det som tyvärr revs år 2008, och vid nuvarande Grindstuvägen, ca 200 m öster om rondellen, vek vägen 90 grader åt väster mot Vendelsö Gård. Därför en grindstuga – vid vägen fram till säteriet och där den öst-västliga allén mot Vendelsö Gård började. Vägen hitom huset på vykortet är alltså landsvägen mellan Kumla och Vendelsö Gård.

För de bönder som kom åkande från Stockholm på östra sidan av Drefviken fanns ett bra sista rastställe i närheten, nämligen Vendelsö krog, som ju låg i sydändan av allén. Från säteriet gick många småvägar inte bara söderut utan även till alla gårdar och torp i Vendelsö. Den ursprungliga grindstugan byggdes på 1700-talet. Det var ett ettplanshus med ett litet separat hus som stall och smedja. Övervåningen och glasverandan tillkom i början av 1900-talet. C. W. Rönnlöv, som ägde Vendelsö såg och brädgård och även startade Haningebolaget, bodde en period i grindstugan.

Personerna på vykortet torde vara gårdsfolket med gäster – pilsner för herrarna och kaffe för damerna. En skräddare bodde där på 1950-talet och Sven Gistedt kommer ihåg när han och Sven Hansson skulle flytta skräddarens bikupor och de tappade en kupa. Vilket liv det blev! Familjen Johnsson köpte tomten med grindstugan år 1963 och 4 år senare byggde de ett nytt hus bakom det gamla, sett från Oxhagsvägen, varefter de rev 1700-talshuset. **Nu finns namnet kvar som busshållplats och rondell.**

Thorshill

Vi finner ett vykort på nätet: ”Thorshill, Vendelsö”. Vad är detta? Varför Thorshill? Så ringer en dam till bygdegårdsföreningen, och hon frågar huruvida vi känner till ”Thorshill i Vendelsö”!! På svaret att vi har ett vykort, men vet inget så säger hon att där har jag bott, men jag vet inte riktigt var huset låg eller om det finns kvar. Efter ett trevligt möte med henne, Kerstin Hernant, född 1919, finner vi att hennes familj, Sven-Erik Johansson med hustru och tre barn bodde i Thorshill på 1920-talet.

På bilden ses hela familjen utanför köksingången, som man skulle ha på den tiden! Huset finns kvar och ligger på Ekvägen 2, f.d. Fågelvägen. Man ser det vackra, gula huset uppe på knallen till vänster när man åker från gudökorset uppför backen.

Kerstin kommer ihåg hur hon klättrade i branten ner mot gudöviken mot badet där och hur hon och hennes bröder gick över Lyckån upp till Vendelsögård till skolan där. Hon har fortfarande kvar sin ”Anmärknings- och Betygsbok sid 24, för Kerstin Johansson”. Sångbetyget varierade mellan C och Ba-, genom åren, men annars var det bra betyg för Kerstin.

På ett av Kerstins foton syns en maskin som användes när landsvägen till Handen byggdes år 1922-23. Bilden sid 24 visar nedmonteringen av maskinen på Kerstins fars initiativ. Den minnessten, som sprängdes loss när Gudöbroleden sedan breddades på 1980-talet, finns nu på bygdegårdens tomt med text och Gustav V:s monogram, sid. 55. Kerstin minns även när Arne Borg deltog i i kanalsimning år 1927 vid Gårdens bad, och att det, nedanför deras hus, bodde zigenare, som ju på den tiden var något svårbegripligt!!

Varför Thorshill? Jo huset ligger på en del av en fastighet som 1913 omfattade totalt 19.180 kvm, Vendelsö 140, i kvarteret Löten. Den köptes på 1910-talet för kr. 2400.- av slöjdläraren Erik Benjamin Thorin i Djursholm. Därav namnet Thorshill.

Nu bor där Anita och Dick Lindau Holmgren. Anita är något så unikt i vårt förtortssamhälle som 4:e generationen vendelsöbo. Hennes farfarsfar, Per Holmgren byggde Gudö konditori.

höst terminen 1926

Klass I

Närvarande under terminen: 71 dagar

Frånvarande { sjuk 1 " }
 { sjukdom i hemmet " }
 { brist på kläder och skor " }
 { naturhinder " }
 { annat giltigt förfall " }
 { ej giltigt förfall " }

Summa 72 dagar

BETYG:

För *Uppförande* A För *Flit* A

I Kristendoms-kunskap <u>B</u>	I Historia
„ Modersmålet: <u>B+</u>	„ Arbetsövningar <u>B+</u>
Tal- och läsövningar <u>B+</u>	„ Teckning <u>B</u>
Skrivning och språkl. <u>B+</u>	„ Sång <u>C</u>
„ Välskrivning <u>B</u>	„ Trädgårdsskötsel
„ Räkning och geometri <u>B+</u>	„ Gymnastik <u>B</u>
„ Hembygdsundervisn. <u>B+</u>	„ Slöjd
„ Geografi.....	„ Hushållsgöromål
„ Naturkunnighet.....	

Anm.

Vendelsö den 30 nov. 1926
L. Edickbyghde
 Lärar. *Yma*

S. C. Johanna
 Målman.

En av de vägmaskiner som användes vid breddningen av landsvägen till Handen på 1920-talet.

Kerstin Hernadts betyg från vendelsögårdsskolan år 1926.

Foto från ca 1930 med Karl, Hilma och August framför huset som byggdes 1908.

Oxhagsvägen 6, Vendelsö 5:133, som tidigare var "Wendelsö N:o 1 och 2, avsöndrad från N:o 201 i kvateret Höjden".

August Magnusson, som var resande montör för ångdrivna sågverk från Bolinders och boende på Kungsholmen, köpte denna fastighet den 27/8 1908 av Mellersta Sveriges Egnahems AB tillsammans med sin hustru Hilma som innehade en charkuteriaffär på Schelegatan. Den bestod då av 6.448 kvm, till ett pris av 1.800 kr, och den låg mellan Oxhagsvägen och vad som idag (2010) är Lupinstigen, f.d. Storängsvägen.

Köpebrevet innehåller förutom rätten till att tillträda egendomen även villkor som att "köparen erhåller del i de för Wendelsö tomtägare gemensamt upplåtna sjöområdet N:o 104, (troligen vid Vendelsö Gård) äfvensom del i väg till tomterna". Vidare förbinder sig säljaren att till i april 1909 "hafva anlagdt brygga å gemensamma området N:o 104. Köpkontraktet inkluderar även "Sand och grus till byggnader m.m. får efter anvisning fritt afhämtas å Wendelsö ägor."

Köpebrevet kan väl idag ses som ett konstverk till såväl layout, text som handstil.
Bild av köpebrevet ser ni på nästa sida.

16.80

368

KÖPEBREF

Mellersta Sveriges Egnahems A.B.

upplåta och försälja härmed på evärdelig tid till *Montören*
Carl August Magnusson
Stockholm

den i Öster Hanninge socken, ^{alms}Sothems Härad och Stockholms län från *två*
mantal Wendstedt No 142 afsöndrade lägenheten
No 201 i kvarten
Höjden

i enlighet med den af *Kommisjons landmätaren*
Paul Frigou år 1908

upprättade karta med beskrifning i areal innehållande *Sex tusen*
fyra hundra fyrtioåtta (6448) kvadratmeter,
allt för en öfverenskommen och betingad köpeskilling stor

Sex tusen åttahundra (1800) Kronor

och som denna köpeskilling blifvit till fullo betald, kvitteras den härmed och vi afhända
oss berörda fastighet och tillägnar densamma bemälda *Carl August*
Magnusson

att ägas och besittas såsom annan välfången egendom, försäkras.

Stockholm den *27 augusti* 1908.

För Mellersta Sveriges Egnahems A.B.

W. Magnusson *Gustaf Melin*

Bevittnas:

Carohmborg *Nils Sund*

Det vackra köpebrevet från 1908

Foto taget från berget ovanför huset på Oxhagsvägen 6 omkring år 1910

I förgrunden ses träden på Magnussons tomt, och den sträckte sig en bit hitom de vita byggnaderna.

Man ser först det vita huset där Tekla Törnblom drev bageri. Det låg nära nuvarande rondellen vid Grindstugan något nordväst om den. Nästa hus med gaveln mot kameran är "Puttebo" där trädgårdsmästare Unto Välikoski bodde till på 1990-talet när området mellan Petuniavägen och Gudöbroleden byggdes och huset revs. Observera vägen mot Vendelsö Gård som svänger åt höger bakom de vita husen ungefär där Jeppssons blå villa nu ligger. Det blev Solvägen och senare Petuniavägen och förde till de två hus som då ägdes av Maj-Britt Jeppssons morföräldrar, och där Maj-Britts och Götes söner Klas, med hustru Annika, och Jan nu bor.

Ovanför dessa äldsta av Jeppssons hus ser man ett hus med valmat sadeltak. Det torde vara det hus på Östra Strandvägen där simmaren Robban Andersson bodde och som brann i mitten av 1900-talet. Då förstördes en stor del av Robbans prissamling. Se sidan 34 om "Vidablick".

På bilden kan man sedan se att vägen fortsätter upp mot säteriet.

Grindstugan låg då bakom buskaget nere till höger på bilden.

Observera att Lyckån inte syns. År 1910 rann den ut genom Kyrkviken.

Huset på Oxhagsvägen (tidigare nr 201 i kvarteret Höjden) uppfördes troligen 1908 – 1909 och står fortfarande kvar med samma utseende. Det användes under de första årtiondena som sommarbostad för att på 1930-talet bli permanentbostad för August, som blev änklings år 1931. August fick två barn och fyra barnbarn:

Generation I: Karl August Magnusson, 1874 – 1953

Hustrun Hilma Eugenia 1871 – 1931

Generation II Aina, född 1903 och Karl, född 1904, gift med Gertrud f. 1904

Generation III: Göran född 1932, Hans, född 1934, Margit född 1943 och Birger född 1946.

I huset på Oxhagsvägen 6 har samtliga av dessa 8 personer bott utom Birger. Alltså två/ tre generationer samtidigt.

Den 30 augusti 1945 överlät August hela fastigheten till sonen Karl, som började bygga ett hus i nordvästra delen av fastigheten med dåvarande adress Storängsvägen 3. Huset blev klart för inflyttning år 1946, Samma år som familjen utökades med Birger.

Den dåvarande fastigheten , Vendelsö 5:133, delades av Karl i två fastigheter år 1954 och blev:3:941 Oxhagsvägen 6 med den gamla stugan från 1908/1989. År 1957 sålde Karl den delen av fastigheten till Göran, som sedan ägde och bebodde den till år 2010. 3:133 Storängsvägen 3 med nya huset , som Karl sålde till Hans, som bodde där med sin familj till år 1973.

Sammantaget har August Magnusson med familj i tre generationer ägt och bebott den ursprungliga fastigheten, Vendelsö 3:133 över 100 år. Göran, Hans och Birger bor fortfarande i Haninge kommun och deras syster, Margit, bor i grannkommunen Nynäshamn.

Göran Magnusson skrev vid 77 års ålder ner några av sina vendelsöminnen, och de följer här:

"Jag skriver ned några minnen från Vendelsö. Mycket har jag glömt, och en del av vad jag skrivit kanske i verkligheten var lite annorlunda":

Om Oxhagsvägen 6

Farfar hade 1908 byggt ett hus där. Tomten var avstyckad från Vendelsö Gård. Gårdens jordbruk var nedlagt. Ladugård och uthus revs i början av 1900-talet. Herrgårdsbyggnaden fanns kvar, men den förföll mer och mer och revs på 1980-talet.

Som barn bodde jag med mina föräldrar och tre syskon i farfars hus. Vi hade trångt på nedervåningen i ett rum och ett litet kök. Far och vi barn sov i rummet och mor låg i kökssoffan. Farfar bodde ovanpå. Det var många som bodde trångt på den tiden, men det gick bra. Nu (2009) bor jag ensam i hela huset..

Vatten hämtade vi ur en grävd brunn nedanför huset. Torra somrar tröt vattnet, men så fick vi hämta vatten hos snälla grannar.

Slaskvatten med matrester hälldes i en grop, som nog låg för nära brunnen. Det var gott om råttor. På 1930-talet gjordes ett enkelt avlopp med rensbrunnar. Det fanns ett **utedass**. Innehållet i dasstunnan grävdes ner som gödning.

Konservburkar och **andra sopor** grävdes ner här och där på tomten. Brännbart skräp brändes i en bränngrop.

Kommunikationer

Enda förbindelsen från Stockholm i början av 1900-talet var med tåg till Drevvikens station och med två små båtar som gick mellan stationen och bl.a. bryggan vid Vendelsö Gård.

När jag föddes 1932 gick det bussar mellan Stockholm och Vendelsö. Bussarna vände vid Jakobssons lilla affär vid nuvarande Lisebergsvägen. Till Handen fanns bara skolbussen. Senare förlängdes busslinjen till Svartbäcken, och vi fick bussar till Handen och Tyresö.

Jag minns när bussgaraget vid Vendelsö Gård brann år 1941. Man hann få ut alla bussarna och ingen blev skadad.. Ett nytt garage byggdes på samma plats.

Jordbruk

Det har funnits gott om torp och smågårdar i Vendelsö. I min ungdom var många ännu i drift. Vi köpte mjölk från några i närheten. Många är nu helt borta, flera har blivit hästgårdar.

En av de bäst bevarade torpstugorna var Apelvreten som tyvärr revs helt nyligen för att ge plats åt en modern funkisvilla

Trädgårdar

Vid Gården fanns tre trädgårdar, Gistedts, Göranssons och bröderna Lundgren söder om Kalle Kryddas hus. Sven Gistedt höll på längst. Jag tror det var till 1980-talet. Vid Grindstugan odlade Unto Vällikoski gurkor i sitt växthus på somrarna, och på vintrarna tillverkade han tallriskransar. Vid Lillängsvägen fanns en stor gräslöksodling, som gav mycket arbete åt de större barnen.

Skolor

Den äldsta skolan låg vid Svartbäcken. Den var redan nedlagd när jag var liten. I Vendelsö Gårds herrgårdsbyggnad var det skola till 1940, och där gick jag i första klass. Andra och tredje klass gick jag i Mårtensbergs skola och därefter blev det Handen. En av Görans klasskamrater, Jane Sjölund, talar om att Görän en gång kastade en råtta på henne – vilken rackare! Jane nämner även att klasskamraterna trodde att Görän skulle bli professor, men han valde smedsyrket i stället! Detta dock under en kortare tid och Görän utbildade sig i stället till sjöingenjör.

Kyrkor

Det har tidigare inte funnits någon riktig kyrka i Vendelsö, men det fanns ett litet kapell vid Kyrkviken nära gården (Det var en gårdskyrka, som bygdes av en av familjerna Beskow, och därav ”Kyrkviken”) Vid gården fanns senare en liten enkel frikyrkolokal, Elim, och den kallades i folkmun för Himmelska ladan.

Idag finns en ny fin kyrka nära Hagagården.

Vendelsö såg

Sågen låg ungefär där busshållplatsen från Stockholm ligger nu.

Sågverket var en enkel klingsåg, som när jag var liten drevs med en ånglokomobil, som byttes mot en tändkulemotor och sedan till eldrift. Sågen hade en stor brädgård. Hyvleri och snickar-verkstad låg på andra sidan vägen.

Det har också funnits en mindre klingsåg vid Jägarvägen, en tvärväg till Bondvägen.

Tvätterier

Det fanns många tvätterier i Vendelsö. Flera låg vid Drevviken och efter Gudöån och Lyckån.

Vattnet i åarna hann bli ganska smutsigt innan det kom till sjön. I början kördes tvätten med hästvagn från och till stan. Senare skaffade många lastbil. Nu finns inget tvätterier kvar.

Företag

Det har inte funnits så många företag i Vendelsö. Jag nämner några som jag minns.

X-tegel vid Vendelsömalm i gropen där skolan nu ligger drevs av David Eriksson. De gjorde betonghålstén.

Cementkalle vid Skomakarvägen/ gjorde betongrör m.m.

Helmer Erikssons snickeri i slutet av Grindstuvägen vid vad som nu är Tistelvägen.

Affärer

Det har funnits många affärer i Vendelsö.

Konsum Gudö hade tre avdelningar, mjölk och bröd, speceri, kött. Avdelningarna

hade var sin kassa och kunden måste köa till var och en. Det kunde ta lång tid att handla. Posten låg i samma hus. Huset är nu Modevillan.

En liten butik efter Tutviksvägen, som jag inte vet något om. Nedlagd sedan länge, men huset finns kvar.

Ett litet bageri drev Tekla Törnblom i början av 1900-talet vid Vendelsögårdsvägen där Grindstugans hållplats är nu.

Båda deras hus syns på fotografiet sid 27.

Vendelsöbazaren låg i källaren i den blå villan alldeles efter Untos hus mot Vendelsö Gård. De sålde enklare kläder, sybehör, hushållsartiklar, godis m.m., men inte mat. Huset står kvar och är fint upprustat.

Holger Karlsson i hörnan vid gården. Det kallades länge för bussgaragehuset.

Bloms alldeles nära på andra sidan av Elimkapellet. Det var en gammaldags butik. Blom hade vit mössa och penna bakom örat. Holger Karlsson tog över Bloms butik och stängde den i hörnan. Holger hade det mesta i sin butik. Mat, husgeråd, kläder, verktyg, järnvaror m.m. Holger kallades Kalle Krydda.

Thors bageri en bit ner på Norrbyvägen. (Ångbageriet) Nedlagt.

Mattsons bageri (och konditori) vid Sågen där busshållplatsen mot Stockholm nu är. Nedlagt.

Konsum Sågen har bytt ägare många gånger och är nu "Vi" i Vendelsö.

Vid *Dalens bryggor* fanns två affärer. En längst ner på Hagtornsvägen, huset står kvar alldeles vid badplatsens parkering. En ännu äldre längst ner på Dalkjusevägen (dåvarande Dalvägen) just där stora båtbyggnaden låg.

Walströms vid Djurgårdsvägen (eller Mastvägen) var en mataffär. Huset är rivet, men en ny mataffär kom till vid Lillcentrum, Lundins Favörbutik. Den är också nedlagd och lokalen har blivit vår fina "Träffpunkt".

Domejs mataffär med ett litet sortiment låg ett hundratal meter norr om Poppes möbelverkstad. Nedlagd sedan länge.

Jakobsson mataffär låg i det lilla huset på Willéns tomt vid vad som nu är Lisebergsvägen. Alltså där buss nr 1 vände.

Konsum vid Tyrestavägen finns kvar.

Kaféer

Holmgrens i Gudö låg där busshållplatsen från stan ligger nu. Sista tiden var det en pressbyråkiosk, där arbetade min mor Gertrud.

Lillgården vid Badvägen ner till Gårdens bad.

I Grindstugan hade man kafé för länge sedan.

Vid *Sågen* i ett litet hus som låg där hyreshuset med pizzerian nu ligger.

Bad

Sandstränder vid Dalen och Vendelsö Gård.

Vid Dalens bad fanns ett badberg (Krokodilen m.m.) med trampolin.

Vid Gårdens bad fanns det tidigare badbryggor och där var det ibland simskola på somrarna.

Vägar Stora vägen genom Vendelsö, som gick genom den smala Vendelsö allé, var asfalterad och sköttes av Vägverket.

De lokala vägarna sköttes av en vägförening som man betalade vägskatt till. Alla lokalvägar var grusvägar. På vintern röjdes vägarna med hästplog och så småningom med motordriven vägskrapa. Den hette Bitvargen och Allan Karlsson ("Malarian") stod ute utan skydd. Skrapbladet manövrerades för hand med stora rattar. På 1940-talet fick vi lyse på vägarna.

Folkets Hus

Vid Sågen fanns en folkpark och ett folkets hus med bio. I folkparken var det på sommaren ofta dans på helgerna. Ibland var det fina artistuppträdanden som t.ex. Sara Leander, Edvard Persson, Spårvägens musikkår. (Bland de sista som uppträdde var Snoddas) Det var en del fyllebråk t.ex. slagsmål mellan Handen och Vendelsö. Sista tiden bråkade raggarna.

Det var synd att man rev parken och folkets hus när man byggde hyreshuset vid Sågen.

HaningevalLEN

På 1930-talet byggdes en bra idrottsplats nedanför folkparken.

Arbetslöshetskommissionen (AK) var med och byggde. Elitidrottare tävlade där. Jag minns Arne Andersson och spjutkastaren Attervall. På midsommar var det fest med lekar och dans kring midsommarstången. (Vendelsö IK hade sina trevliga VIK-dagar på höstkanten med bl.a. slagsmål på såpad stång)

Kriget 1939 – 1945

Jag var 7 år när andra världskriget bröt ut. Sverige slapp kriget men det påverkade våra liv en hel del. Den mesta maten ransonerades, men fisk, potatis, svensk frukt och grönsaker var kupongfria. Det fanns mat så att ingen behövde svälta. Kaffe och tobak var ransonerade. För kaffe fanns det surrogat som bestod av rostade rotsaksbitar och sädeskorn. Farfar August stoppade torkade klöverblommor i pipan. Kläder och skor ransonerades också. Det förekom en hel del svartabörshandel utan kuponger. Många hade kaniner som de slaktade för att få kött.

De flesta män i vapenför ålder var längre eller kortare tid inkallade till militärtjänst. Bilar och bussar fick med mycket få undantag ingen bensin. De flesta gick med gengas. Gengasaggregaten, som hängde efter eller satt på fordonen, eldades med träkol eller småhuggen ved. Gengas är koloxid (CO) som bildas vid ofullständig förbränning av kol. Den är livsfarligt giftig även vid låg koncentration. Bussarna hade släp och avgasröret ovanpå taket för att gas inte skulle läcka in.

Under några kalla år på 1940-talet var jaktflygplan av typ J29 stationerade på Drevvikens is, där de startade och landade. Vi pojkar var naturligtvis nyfikna och fick komma nära planen, men vi fick inte åka med.

Orginal

Det fanns många original på byn.

Bergkvist som grävde brunnar. Ett tungt och farligt jobb som inte gav så mycket betalt.

August Nimrod Hedin som ständigt gick omkring med bössan på axeln och en stövare i band. Bland annat sköt han oönskade katter. Jag undrar om det skulle vara möjligt idag att gå omkring med en bössa på det sättet?

Målarolle och *Jocke* var mycket törstiga och gjorde småjobb.

Karolina i sin lilla stuga längst ner på Västra Strandvägen gick omkring och röt åt ungarna när de kom med sin ramsa: "Häxan i dalen med röda kalsonger"

Skrivet 2009/Göran Magnusson

Jennyhill

Petuniavägen 1 m.fl.

Maj-Britt Jeppsson vet att berätta:

Hennes morfar och mormor, Mårten Teodor Larsson och Jenny Ekberg bodde på Brännkyrkagatan där mormor drev en manufakturaffär. År 1906 köpte de marken mellan dåvarande Solvägen (nuvarande Petuniavägen) och Lyckån. Det fanns redan då två smärre torpstugor med stall längst upp tomten och i dem bor nu Maj-Britts och Götes söner. Mårten skickade efter en ritning från Claes Olsson i Insjön och byggde själv huset med träpanel och som tvåfamiljshus efter den ritningen under åren 1926-30, för att ha det som sommarnöje.

De bodde själva i bottenvåningen med en vedspis som enda värmekälla.

De hyrde ut övervåningen till sommargäster och även till de AK-arbetare som fortsatte med landsvägsbygget mot Handen efter det att passet vid Apelvreten hade breddats åren 1921-23.

Bilden på sidan 25 visar en av de vägmaskiner som de använde sig av.

Mormor och morfar bosatte sig permanent i Vendelsö år 1938. De hade häst, ko och gris i uthusen på toppen av tomten.

Maj-Britts mor, Inez Ekberg övertog manufakturaffären och flyttade den till husets källarvåning, och hon och hennes syster köpte huset 1945. Inez kunde berätta att hon flera gånger dansade i "Kyrkan" som senare blev "Alsvik".

Maj-Britt, "Pyret", och Göte Jeppsson gifte sig 1952.

1955 sattes eternitplator på fasaden. Observera de enkla byggnadsställningar av björkslanor som man använde då. De syns på nästa sida.

1985 togs de "farliga?" eternitplattorna bort och huset målades vackert blått.

Uppsättning av eternitplattor på Jennyhill

På 1950-talet byggdes inte byggnadsställningar för tiotusentals kronor!

Kalle Kryddas affär vid Vendelsö Gård

Holger Karlssons affär "Vendelsö Järn och Färg", med ett stort sortiment även inkluderande en del livsmedel, konfektyrer o.dyl. Med sitt stora säljkunnande och sin varukunskap blev Holger Karlsson "Kalle Krydda" med vendelsöborna och drev affären till 1983 på ett aldeles utmärkt sätt. Och fram till dess gick det utmärkt att köpa t ex fönstervadd och remsor, snörkängor, gamla beslag m.m.

Hörnhuset ca 200 m norr om Kalle Kryddas affär, fastigheten Sollunden, uppfördes 1910 av Byggmästare Erik Lundberg i 3 våningar och innehöll affärslokaler och bostäder.. Till huset hörde då en större tomtareal som sträckte sig ner till Lyckån. Holger Karlsson köpte hus och rörelse 1938, och han övertog sedan den större rörelsen i huset på bilden.

Hans Nyberg köpte huset av Holger Karlsson år 1986 för att ha bottenvåningen som arbetsplats för sin reklamfirma och bo på övervåningen, som renoverades till modern bostad.

Vendelsö Folkets park

Belägen alldeles väster om idrottsplatsen

År 1918 bildades Byggnadsföreningen Folkets Park i Vendelsö u.p.a. för byggande av först den mångkantiga dansbanan och sedan Folkets Hus. Detta planerades på fritomter som år 1917 hade överlämnats till Vendelsö och Gudö egnahemsförening. Den blev senare Vendelsö Fastighetsägareförening. Dansbanan med sin ryttargång skymtar till vänster på bilden.

Dansbanan vid Folkets park invigdes i juli 1918 och den blev en populär ersättning för de primitiva lokaler där man dansade tidigare, bl.a. i en lada nere i Gudö och i gårdskyrkan som ju revs i början av 1900-talet och återuppstod som Villa Alsvik.

Folkets Hus, det vackra huset till höger, började byggas år 1925 och invigdes i september 1926. Den finansierades till stor del av försäljningen av dansbiljetter, 25 öre för två biljetter.

Biograf på vintern med filmer på söndagarna. Flitigt använt som samlingslokal.

På 1960-talet var Vendelsö folkpark den enda i sitt slag i Stockholmstrakten. Parken marknadsfördes väl genom att kända orkestrar som t.ex. Seymor Östervalls eller artister som Alice Babs, Thore Skogman, Snoddas gästade. Inträdet till parken var 25 öre. Enligt förre kommunalrådet Rune Wärmark kom det "busslaster med flickor" från Stockholm på lördagskvällarna.

Dansbanan och Folkets Hus revs 1972 för att ge plats åt de vita tegelhusen. En stor samlingslokal i norra Haninge försvann därmed.

Tord Bolander har beskrivit området, dansbanan och Folkets Hus utförligt i sin bok "Södra Drefviken"

John-Olof och Ulla Blomkvist bodde på övervåningen, och de var ansvariga för verksamheten

på slutet. John-Olofs far, John Blomkvist, med hustru Birgit, var aktiv i såväl Folketshusstyrelsen som Haninge kommun.

John flyttade ner till Lyckebyv.47 och sonen John-Olof byggde hus bredvid. Mellan deras hus och Lyckån ligger den gamla gården "Ådalen".

Vendelsö såg år 1915

Sågen startades en i lantlig omgivning som en gårdssåg. Den övertogs av Ernst Norrbäck, sedan Eric Nyberg och sist C. W. Rönnlöf. Han finns med i kommunala protokoll från 1913, och var även fjärdingsman för Vendelsö villastad. Rönnlöf bildade sedan Haningebolaget, och det blev en bra leverantör av virke till alla nyinflyttade i trakten efterhand som Vendelsömarkerna styckades och egnahemsbyggarna satte igång.

Sågen och ett brädlager låg mellan Stockholmsvägen, (nuv. Vendelsö Skolväg) och nuv. Gudöbroleden. Telefonledningen till vänster följde Stockholmsvägen. Sågen hade även brädlager alldeles norr om Sågenvägen där det år 2009 ligger en smidesverkstad.

På andra sidan om Stockholmsvägen – ungefär där pizzerian/restaurangen nu ligger i ett hyreshus – låg en servering i ett fristående hus.

Utanför sågen låg oftast en stor hög med sågspån till som grannbarnen gillade att hoppa i.

den delen är förevigad med en teckning av Björn Jonsson.

På bilden ser vi till vänster, framför hästen, Erik Forsberg och August Nimrod Hedin. Bakom hästen ser vi Per August (född 1851) med sonen Ernst född 1881 och barnbarnen Rut (f. 1907) och Nils födda omkring år 1900.

Hästen forslade stockarna från skogen och på vagnen till vänster sköts stockarna med handkraft in för sågning. Att döma av elledningarna längs dåvarande Stockholms-vägen drevs sågen med el. På den tiden var ånglokomobiler vanligare.

Området exploaterades och sågen försvann på 1950-talet.

Nils Norrbäck fick år 1920 tillstånd att köra buss på linjen Vendelsö – Enskede kyrkogårdsväg.

C.W. Rönnlöfs son Åke blev även han aktiv i Haningebolaget.

Utsikt över Vendelsö

I (röda) huset med mansardtak längst bort till vänster fanns Vendelsös postkontor där fröken Ruth Nilsson regerade.

Det vita huset närmast till höger är Ångbageriet, sedermera Cederbergs affär. Bakom det skymtas Sågens servering. Tord Bolander minns att han många söndags-eftermiddag satt vid Sågen och väntade på att hans mamma skulle komma från sta'n. Blev väntan för lång gick han över landsvägen till serveringen och köpte sig en glasspinne. Huset med ångbageriet finns kvar och ligger i början av Norrbyvägen.

Solbacka

Vendelsö allé 4, tidigare Stockholmsvägen

Den innersta delen av huset sägs vara från 1700-talet, och rester av ursprungliga ytterväggar talar för det. Solbackas nuvarande form skapades år 1908 förutom balkong och uterum som är byggda betydligt senare.

Här fanns Vendelsös postombud och den sista som skötte posten var Ebba Nilsson på 1940-50-talet. Hon hade ett smeknamn, Glada Änkan därför att hon dels blev änka mycket tidigt och "Glada Änkan" var den melodi hon spelade bäst – och helst – på piano.

Hennes dotter Brita bosatte sig snett över vägen i gården Sandero när hon gifte sig med Gunnar Björkman. Deras son, Lars-Gunnar, minns hur han fick hjälpa mormor att snöra ihop, försegla och bära postsäckarna till 1:ans buss mot Stockholm. Brita bor kvar i Sandero i början av 2000-talet.

Huset Solbacka målades sedan om vitt, och det kallades i folkmun för "Jerusalem" därför att en judisk familj hade sitt sommarviste där.

Solbacka är numera gult och har under slutet av 1900-talet och början av 2000-talet ägts av två familjer Melin, varav den förste byggde ett fristående garage och renoverade rejält.

Telefonstationen

Vendelsö Allé 9 (Stockholmsv. 70)

Det första huset byggdes år 1907 på en tomt om 4970 kvm i kvarteret Engelskan av Carl Johan och Anna Nilsson (född Pettersson, år 1864). Priset var då kr 1.120.-, eller 23 öre/kvm.

Vendelsö telefonstation inrättades år 1909 med 8 abonnenter och växeln med alla dess sladdar sköttes först av Carl Johan. År 1920 togs telefonistarbetet över av ett av deras 8 barn, Ruth Nilsson (född 1894). Hon ansvarade för Vendelsös växel till år 1951 då automatisering skedde, och hon bodde sedan i huset till år 1991.

Lilla Brita Nilsson i Solbacka snett över vägen, som gifte sig med Björkman och flyttade över vägen till Sandero på samma sida som Ruths hus, hjälpte ofta till genom att springa runt i Vendelsö med telegram och meddelanden.

Ruth gifte sig aldrig, men rörmokaren Nils, Nisse, Johansson bodde många år i huset och sades av Rut vara hennes bror! Kvar står i och utanför huset flera av hans rörarbeten.

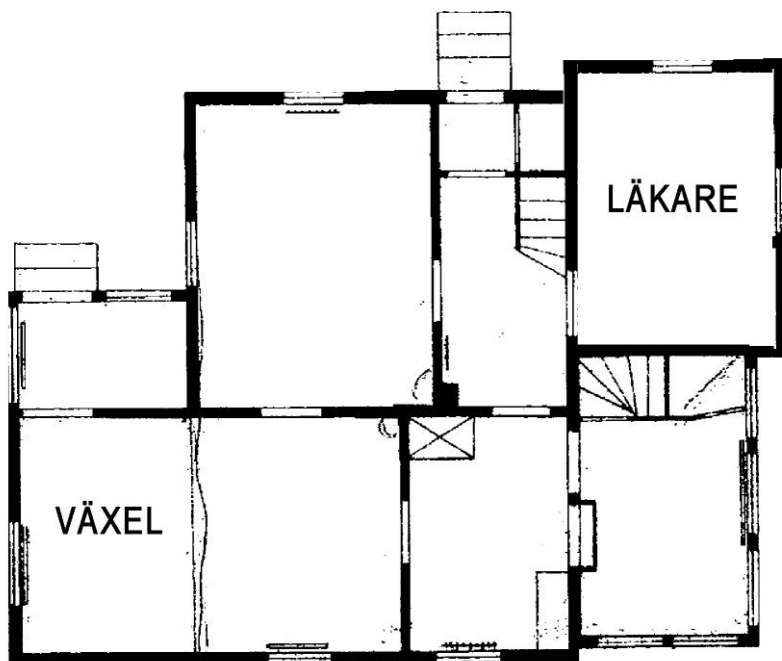
Ruths mormormorsmor, Inga Kajsa Pettersdotter, fick av sin mor vid födelsen en bibel, tryckt 1822, och den har fått vara kvar i huset även efter det att Rut gick bort. 1992 såldes huset till Håkan Johansson och Evy Ankarljung. År 2001 tog Roger och Laila Forsberg över, och de har renoverat pietetsfullt med mycket av det gamla framtaget och bevarat.

Distriktsläkaren Rodhe (Råde?) hade mottagning i huset två dagar i veckan på 1940- och 1950-talen. Därefter tog dr Chambert över inte bara mottagningen som flyttades till början av Norrbyvägen utan även hembesöken. När han kom på sjukbesök till oss i Alsvik, visade han ibland något större intresse för det gamla huset än för patienten!

Ruth Nilsson kunde vara bestämd ibland! Busshållplatsen för buss nr 1, låg utanför Ruts hus, och väntande tog sig friheten att hänga på staketet. Då kom Ruth på att slå spikar genom staketet så att spetsarna kom ut mot vägen och avhöll de väntande från närkontakt.

Kvar står att samtidigt som Ebba Nilsson i Solbacka visste mycket om de brev som kom till Vendelsöborna, så visste Ruth Nilsson mycket om de telefonsamtal som kom till den lilla växeln , Vendelsö 6. Inte nog med det, Ruth höll god ordning på sina vendelsöbor, visste ofta var de höll hus för att hon skulle kunna vidarebefordra samtalen till rätt ställe!

Ritningen nedan visar det rum där telefonväxeln låg med sin lilla hall och lucka samt läkarmottagningen.

Tord Bolander minns:

Rut var alltid vänlig och korrekt.

På husväggen fanns en skylt "Telegraf Telefon". Man gick ju till telefonstationen för att ringa, eller som jag, cyklade från sommarhuset på Hagtornsvägen för att ringa till mamma i livsmedelsbutiken i Gamla stan. De där besöken etsade sig fast i mitt minne därför att jag ett par gånger fick uppleva hur Adolf Niska, den kände finlandssvenske storsmugglaren, susade förbi i hög fart genom allén i någon sportbetonad cabriolet, på väg till Stockholm från Dalarö med "estniskt".

En stund efter kom tullarna jagande!

Utsikt mot Vendelsö Gård

Vykort daterat 1947-07-22

Längst upp till vänster ser man en av ekonomibyggnaderna på Vendelsö Gård. Det vita huset ca 15mm in åt höger är trädgårdsmästare Göranssons hus. Han drev trädgården söder om säteribyggnaderna väster om allén. Före honom drev en Hallström den trädgården.

Ca 15 mm ytterligare åt höger ser man ett hus som lyser vitt i solskenet. Det kan vara gårdskyrkan, som var vitmålad. Annars är det villa Alsvik som byggdes på kyrkgrunden år 1918.

En liten bit upp åt höger skymtar Vendelsö Järn och Färg eller – populärare – Kalle Krydda.

Åt höger och förbi bakom den stora granen nära mitten går Vendelsö allé, och av storleken på träden att döma torde fotografiet ha tagits ca 1920-1930.

Vita huset i mitten torde ligga vid V.Strandvägen eller Smålandsvägen.

Vidablick

Östra Strandvägen. Vykort daterat 1917-02-06.

Ett bra exempel på jugendstilen i början av 1900-talet är Vidablick vars torn revs ca 1950. Nyttodlingarna tyder på kristid – första världskriget.

En familj Lundin bodde där i mitten på 1900-talet. Karin Engström var klasskamrat till deras dotter, Margareta.

Tornet revs åren 1949-50.

I huset till höger bodde simmaren "Robban" Andersson. OS-deltagare (se bild Gårdens bad sid 16), och det huset brann ner mitten av 1900-talet, och Robbans priser förstördes.

I huset till vänster bodde ölutkörare Karlsson. Detta hus och Vidablick byggdes av timmer från Gudö magasin, som även hade fungerat som danslokal tills det revs år 1908. Därefter fick ungdomen dansa i bl.a. Vendelsös gårdskyrka som blev Alsvik år 1918.

Vendelsö Ångbageri,

Beläget i början av Norrbyvägen

Kortet taget ca 1915, och visar även innehavaren Thor med familj. De drev bageriet åren 1911-1925.

Här bakades under första världskriget bl. a. paltbröd som färgades med rödbetsspad. Thor sålde till handlaren Cederberg och Marianne Jerreholt kommer ihåg hur familjen handlade i "Bertils" affär, som då hade två ingångar, en till speceriavdelningen och en separat till mjölkavdelningen.

Varje 1:a advent var det julskyltning med "gömda" tomtar i skylten. Den som räknade ihop bäst fick pris!

Diversehandeln Dalen

Fotot från ca 1913, poststämplat 1914. Då var ägaren C.F. Jonsson, handlande. Affären fungerade fram till början av 1920-talet.

Huset ligger kvar (2009) längst ner på Hagtornsvägen bara lite förändrat. De små gavelfönstren är nu rektangulära och altanen är utbyggd en bra bit. Utanför detta hus låg Dalens båtbygga först, men den flyttades sedan till att ligga längst ner på Dalkjusevägen, dåvarande Dalvägen. Där fanns också en liten diversehandel. Se nästa sida.

”X-tegel-Nilsson” bodde först vid Vendelsö Allé, men flyttade hit med sin familj, bl a sonen Nils Nilsson, som kallades Chaplin på grund av sitt berömda skämtlygne. Han hade varit hantlangare på byggen och tog på äldre dar diverse småjobb hos fastighetsägarna i Vendelsö.

Diversehandeln, Dalvägen

Dalvägen heter numera Dalkjusevägen.

Längst ner vid sjön vid ångbåtsbryggan, fanns en liten affär, och byggnaden står fortfarande upprätt år 2009. Den affären drevs sommartid av Mathilda Lindegren, som stod där i sin vita rock. En stor artikel var fotogen till alla lamporna i Vendelsös sommarstugor. Affären övertogs sedan av hennes son Aron Lindegren och hans hustru Lisen fram till 1947-48. Affären var en relativt välsorterad lanthandel, som drevs sommartid. Vintertid när Aron gjorde stadsresor med tvätt och annat följde ofta Lisen med för att se till att Aron inte dröjde sig kvar i lägenheter eller krogar.

Tord Bolander berättar att han såg Lisen som en rund barsk tant i sin vita rock. Man såg aldrig ett leende på hennes läppar. Aron däremot kunde skämta, även med barn.

Aron var en mångsysslare som bl a hade lastbil och körde tvätt för Vendelsös tvätterier och hyrde ut roddbåtar för transport mellan Dalens bryggor och Drefvikens station. Aron lade varje vinter upp en isstack nere vid sjön för sommarens behov.

En höststorm tog Dalkjusevägens brygga

En släkting till Aron Lindegren, Bertil Henricsson på Dalkjusevägen 43, tog detta fotografi av bryggan, som syns i all sin prakt på sidorna 61 och 62, under en höststorm år 1957 eller 1959 då de sista resterna av bryggan spolas bort.

Vendelsö Gård, början 1900-talet

Det finns bara ett fåtal rester kvar av Vendelsö Gård, som var ett av Södertörns större säterier från 1600-talet till början av 1900-talet, och dessa rester är en viktig länk till kommunens historia:

- Den första säteribyggnaden stod klar 1610 rödfärgad och med hög takresning. I mitten av 1600-talet beordrade Claes Hansson d.y., han som adlades Bielkenstierna och var ägare till Årsta och Vendelsö, att dåvarande arrendatorn, katenen von der Heyde skulle dra fram väg fram till Vendelsö Gård. Vid vägbygget kom stora krukor med döda människors ben fram, vilket dokumenterades i kyrkoboken.
- Under Carl Lagerbrings tid byggdes huset om i empirestil och tillbyggdes år 1802 med de två fasta flyglarna åt väster, och två fristående flyglar öster om huvudbyggnaden. Den norra av dessa brann 1805, och den kvarvarande står kvar något förändrad och varsamt renoverad. Den är nu Vendelsö bygdegård.
- Huvudbyggnaden revs av kommunen år 1984. Ett praktfullt i grisaillestil målat innetak räddades vid rivningen 1984 och sattes upp i bygdegården. En av de två stenarna vid säteribyggnadens huvudingång står nu vid bygdegårdens entré. 2 ankarjärn, som säkrade en av skorstenarna sitter nu i bygdegårdens spismur.
- En gårdskyrka byggdes på 1870-talet. Den revs på 1910-talet och av virket byggdes Villa Alsvik på kyrkogrunden. Huset ligger mellan Hovslagarvägen (tidigare Alvägen) och Stallvägen.
- Den mäktiga allén, som omplanterades delvis på 1890-talet, står kvar år 2009.
- Huset i den tvära kurvan vid bygdegården med livsmedelsaffär och bostad, och huset 200 m söder om kurvan, även det med affär, och nu utbyggt står kvar.
- Trädgårdsmästarhuset från 1927 med sina 2 uthus från 1910 står kvar.
- Lindarna vid bygdegården och andra lövträd från den Engelska parken i slutningen mot stranden står kvar.

Vendelsöborna har här goda länkar till sin historiska ursprungsgård och namnet Vendelsö.
Ett tvärsnitt av timmerstock från Vendelsö säteris huvudbyggnad från 1600-talet, sparades av Arne Franzén.

Texten på tvärsnittet är skriven av en något förtvivlad Arne Franzén, kulturpersonlighet i Haninge, som var med om att riva manbyggnaden. Han minns hur man arbetade hårt för att kunna hitta sådant som kunde vara värt att spara undan grävskopornas käftar.

Henry Hall beskriver rivningen av detta kulturhus i sin bok, VENDELSÖ, säteriet som blev villasamhälle.

Arnes text på den polerade ytan av tvärsnittet var avsedd att lämnas till kulturnämnden i Haninge:

Genomskärning av timmerstock i vägg från huvudbyggnaden i Vendelsö Gård. Borde inte sådant här virke kunna användas till något vettigare än att bli flis i Hammarby?

Hoppas på bättring vid nästa rivning.

Ett förslag: Gör möbler av virke från kulturhistorisk byggnad, riven i dec.1984.

Arne Franzén

P.S. Var finns sådant här vackert virke idag?

Svar: Hammarby flistugg.

Dendrokronologisk undersökning visar att trädet, ur vilket stocken är hämtad, började växa omkring år 1310.

Texten är numera uppsatt i bygdegården tillsammans med tvärsnittet.

Arne Franzén säger att undersökningen av stockarna visar att den innersta delen av säteribygnaden uppfördes ca 1600 och de två fasta flyglarna ca 1800.

Stockarna säkrades med lodräta dymlingar vid byggnation, och väggarna stagades ca 1800 med lodräta stångjärn från Steglingsbergs Bruk i Ramnäs. Dim. 1'' x 3''. Den aktuella stocken hämtades liggande alldeles till vänster om huvudentrén.

Vendelsö Gårds fristående flygel

En tid café, sedan hem för grundläggare Johansson, numera Vendelsö bygdegård.

Detta är den södra av två fristående flyglar som byggdes år 1803. Den norra brann år 1805. Rester av dess grund syns fortfarande vid stigen ner till Gårdens Bad. Ursprungligen hade flygeln entrédörren mot norr och mot gårdsplanen mellan flyglarna.

I början av 1900-talet köpte Hattmakaren J.S.Karlsson flygelbyggnaden med trädgården bort mot Badvägen för kr. 10.000.- av Mellersta Sveriges Egnahems AB.

Under tiden ansökte Mårten Teodor Larsson från Stockholm att i flygeln få *bedriva försäljning af kokhett kaffe och alkoholfria läskedrycker samt om matservering vid Vendelsö gård*”

Senare kom även en ansökan från Pilsnerbryggeriet i Stockholm till Konungens befallningshavande att från nederlag vid Vendelsö gård genom Mårten Teodor Larsson försälja maltdrycker. Den ansvariga nämnden ansåg dock att ” *om ölförsäljning skulle tillåtas skulle detta medföra skadliga följder för ortsbefolkningen*”.

År 1908 köpte den förmögne stockholmare, **grundläggaren** (stengrunder, gatubrunnar) **Johan A. Fritjof Johansson** flygeln och och trädgården. Av grannarna kallades han vanligen Grundläggarn. Hans far, August Johansson, hade startade företaget på 1860-talet, och de hade nära samarbete med Stockholms Allmänna Telefon AB med bl.a. produktion av fundament till ledningsstolpar. Frithiof tog över företaget i början av 1900-talet och döpte det då till FRIJO. Det finns fortfarande kvar som ett av Stockholms äldsta företag.

Större delen blev nu äppleträdgård. Ett antal parkträd fanns redan, bl a den pampiga 1700-tals lind, som var planterad i en rak linje från entrén via flaggstången ner österut genom den dåtida barockparken. Den stod kvar fram till 1980-talet då den gamla stammen rasade, men den är förevigad på ett av Kjell Olssons utmärkta linoleumsnitt.

Huset planerades då för biljardrum i nuv. caférummet, och nuv. matsalen var delad i två rum: sängkammare och radiatorum. Mellanrummet användes som sal.

Grundläggarna byggde de två röda uthusen redan i början av 1910-talet. Det södra var stall och lada, det norra var förråd och så småningom tillbyggd tvättstuga på västra gaveln.

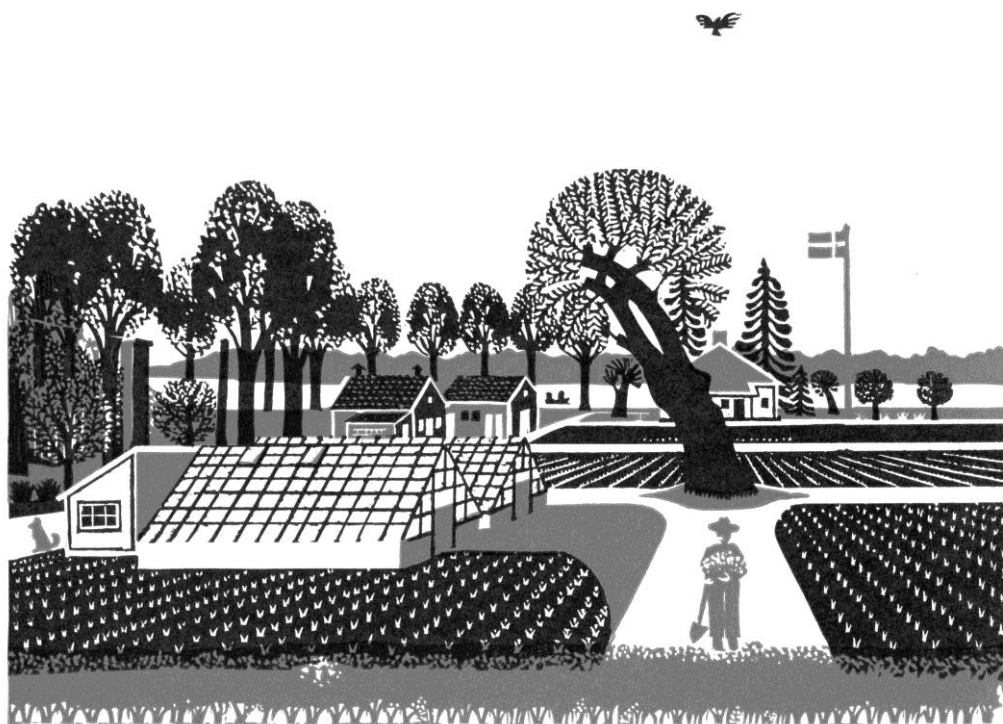
Till Stockholm kom man någon enstaka gång med hästskjuts på den tiden. Grundläggarna reste även flaggstången och anlade bersån på nuvarande plats. Då fanns även en ringledning mellan bersån och köket.

1921 anställdes Henning Gistedt som gårdskarll och trädgårdsmästare och en trädgård började anläggas. Gistedt bodde på somrarna i ett rum på vinden., och på vintrarna fick han bo på bottenvåningen.

1927 arrenderade Henning marken mellan flygeln och Badvägen. Det vackra, gula huset och två växthus byggdes. Sonen Sven Gistedt tog över arrendet och driften av handelsträdgården år 1969 och han drev den till år 1988.

1946 tog Grundläggarnas söner över flygeln och använde den som sommarbostad samt fortsatte att arrendera ut trädgården till Henning Gistedt till 1955, då Haninge kommun köpte flygeln och marken. Gunborg Joslin kommer ihåg den stora auktionen år 1955.

Henning och sedermera Sven Gistedt fortsatte att arrendera av Haninge kommun.

Trädgårdsmästeriet under Sven Gistedts tid

Linosnitt Kjell Olsson

Vendelsö Gård från väster

Till höger ser man den södra, fasta flygeln.

Rivningen 1984

Efter många förhandlingar fann Haninge Kommun ingen annan lösning än att förfallet hade gått för långt och Haninges äldsta boningshus, huvudbyggnaden till ett av kommunens största säterier, måste rivas. Bilden visar Arne Franzén, f.d. Tornberget, när han märker upp den enda kvarvarande kakelugnen i den norra fasta flygeln, en Rörstrand från 1896, för nedtagning och förvaring hos Haninge Hembygdsförening. Arne Franzén minns hur alla

involverade arvet hårt för att hinna hitta sådant, som kunde vara värt att sparas undan grävskopornas käftar.

Grundläggarns uthus och trädgårdsmästarbostaden. Foto från 1984

Grundläggarn byggde dessa två röda uthus på 1910-talet. Det närmaste, södra, var stall och lada, det norra förråd och så småningom tillbyggd tvättstuga på västra gaveln. Stallet var nödvändigt. Till Stockholm kom man med hästskjuts på den tiden. Borta till höger syns trädgårdsmästarbostaden från 1927.

Grundläggarns uthus. Foto från 1984

Uthusen från väster. Till vänster förråd och tvättstuga, till höger stallet.

Grundläggaren reste flaggstängen och anlade bersån på dess nuvarande plats. Där fanns då även ringledning mellan bersån och k.öket.

Grundläggarns badbrygga

Foto: K. Österberg..

Grundläggare Johansson kunde utnyttja sprängsten från bygget av Hammarbyslussen och lade stenkistor som fundament till denna privata brygga med badhus på och med plats för den fina båten med inombordsmotor. Hela tomten ner till Drevviken var inhägnad av Grundläggarn och skyltat med "privat område". Det blev t.o.m. protester om någon badande hängde upp våta badkläder till tork på hans staket.

Grundläggarn badade regelbundet och han var noga med att man inte fick ropa upp honom till flygeln/bostaden utan man skulle gå ner till bryggan för att meddela. Sven Gistedt minns hur Grundläggarns hund sprang omkull honom när båda skulle springa ner till bryggan för att hämta Grundläggarn. För en gångs skull svor Sven åt hunden.

Bakom vänstra delen av badhuset skymtar Sjövillan som brann på nyårsafton 1967. Till höger om badhuset, ungefär mitt över staketet skymtar tvätteriet som först Sjöstugegumman och sedan sonen till fabrikören Gunnar Johansson drev. Tvätteriet var försett med ångmaskin för varmvattnet.

Vendelsö gård. Skolklass från 1917

Sven Gistedt, trädgårdsmästaren, kommer ihåg att de två klassrummen, där han satt de tre första åren fram till och med VT 1940, låg bakom de fyra fönstren på ömse sidor av entrén. Fröken Brythe bodde i södra fasta flygeln och fröken Collin i den norra fasta flygeln. Längst till bort i norra flygeln bodde också vaktmästaren Alvar "Malarian" Karlsson. Han hade seglat runt jorden. Efter skolans stängning år 1940 bodde Alvar i ett litet hus på Vendelsö Malm, Stockholmsvägen 145, nuv. Vendelsömalmsvägen 147, just norr om Villéns som hade postkontor, öppet två timmar varje dag. Huset står kvar fortfarande år 2009.

De två fröknarna syns i bakgrunden i mitten med stora hattar: till vänster i mitten står Edit Arvidsson Brythe och till höger Hildur Pettersson Collin.

En liten bit utanför bilden till höger (alltså vid NÖ hörnan av huvudbyggnaden) stod en av lindarna med en balkong/altan byggd runt trädet. Trappa och allt i trä, och med soffor runt om längs staketet. Enligt Tord Bolander fördes järntrappan till predikstolen i gårdskyrkan till trädet i början av 1900-talet för att ersätta trätrappan upp till serveringen på balkongen.

Alldeles norr om det trädet gick en stenmur längs Vendelsö Gårds område.

Namnen på samtliga deltagare – många är kända vendelsöbor – finns på en förstoring av detta fotografi i bygdegården. Stig Hellgren, som länge var en eldsjäl i NTO-Föreningen i Vendelsö, sitter på snöhögen till vänster i bild.

Alsvik Vendelsö

Huset byggdes av virket från Theodore Beskows gårdskyrka och på dess granitgrund av livsmedelshandlaren Hilding Ahl. Av almhäcken och träden att döma torde fotot vara taget omkring 1920/1922, med herr och fru Ahl vid sydöstra hörnan.

Gårdskyrkan var timrad och vitmålad. Innegolvet var cementerat med brädgolv över. Vendelsö Gårds ägare i slutet av 1800-talet, början 1900-talet använde Alsvik som förråd, snickeri o. dyl., och när ladan nere vid Gudö brann, så började man även dansa där. Folk kom t.o.m. från Stockholm för att dansa i kyrkan på lördagarna, och det blev ofta aktuellt att sova över nere på badstranden i ett tält eller under en presenning. När biskopen Ullman i Strängnäs blev varse att det dansades i Vendelsö Kyrka, tog han sig till Vendelsö och avsakraliserade kyrkan.

Uthusen till höger, som står ungefär där Hammarvägen går numera, var trädgårdsmästare Erik Göranssons lada och drängstuga. Göranssons hade häst, kor och höns.

Väster om huvudbyggnaden byggdes först en kyrkbod med vedbod och torrdass. Boden byggdes ut på 1930-talet med ett litet rum på varje sida av dåvarande ägarinnan sedan 1921, Fröken Selma Jansson-Johansson född 1869, tvätteriidkerska på Hornsgatan. I boden bodde hennes bror för att sköta trädgården och även odla jordgubbar.

Utanför Alsvik gick Kyrkviken långt in – nästan till tomten – och där kunde man klubba gäddor när de lekte inne i grundvattnet. Tandtekniker Billings trädgårdsmästare Ragnar, slog en bamse på 17 kg, som Bo Norrström fick hjälpa till att bära hem. De skickade den sedan med bussen in till en fiskaffär i Stockholm, frakten gick på 25 öre.

Bagaren Axel Eriksson i Handen köpte Alsvik 1948 av fam.Ekedahl på Lyckeby. Familjen Edberg ägde Alsvik från 1965 till 2007: Inga-Britt och Sven-Erik till 2002 och deras dotter Lotta med maken Johan Stålhäll från 2003 till 2007. Huset renoverades genomgripande åren 1965-66 och moderniserades 2002-2007.

Sjövillan

Även kallad Sjöstugan, låg mitt emellan Vendelsö Gårds ekonomibyggnader och ångbåtsbryggan. Villan brann på nyårsaftonen 1967. Man ser fortfarande en liten del av husgrunden. Nere vid båtbyggnaden i högerkanten skymtar man en av båtarna (det torde vara "Drefviken I").

Den runda planen och stängen är den anläggning som fanns för att få upp vatten från en källa till säteriet. Fortfarande år 2007 rinner vatten ut från den källan och skapar svag is längs stranden.

I villan bodde fabrikören Gunnar Johansson och sedermera hans son, som var dräng åt trädgårdsmästare Göransson och även drev ett tvätteri i ett hus nere vid stranden. Det ser man på sid 53 som visar Grundläggarns brygga.

Även en av ångbåtskaptenerna, Bergelin, bodde i Sjövillan. Han skötte båtarna och hade ansvar för att båtarna kom upp på slipen vid "Krokodilen" om vintrarna.
Se bild sidan 63

Smedens hus 2008

Bild 1. Klingvägen 6

Karin Engström berättar: Inuti det nuvarande huset finns det stocktimrade hus som smeden vid Vendelsö Gård bodde i på 1800-talet. I början av 1900-talet kallad Vendelsöborg.

En första utbyggnad gjordes av Karins farmor och farfar, Carl och Karin Norrström. Namnet Norrström kom från soldattorpet i Västmanland med samma namn.

Bild 3 visar Carl (dubbelexponerad) i ljus tröja, hustrun Karin på "trappan" och deras sonhustru Annie, mor till Karin Engström, bakom "trappan". *Bild 2* visar farmor Karin uppe på balkongen några år senare.

Nästa utbyggnad gjordes på 1930-talet av snickaren Persson som hade hus och marker vid Djurgårdsvägen där Wemevägens samfällighet nu ligger.

År 1996 köpte Bill och Monica Sundberg huset, som då var mycket förfallet. De ritade ett helt nytt hus, som de sedan byggde runt det Norrströmska huset, *Se bild 1* ovan. Fortfarande kan man se del av en av de gamla stocktimrade väggarna inne i deras kök.

*Bild 2. Karins farmor och
Karins mamma Annie.*

*Bild 3. Carl Norrström.
Dubbelexponerad under
byggnationen.*

Lantliga Vendelsö

Bild från Vendelsö Gård. Hästarna står hitom trädgårdsmästare Erik Göranssons stall och drängstuga. I bakgrunden ser man hans trädgård och växthus. Göransson var en av många trädgårdsmästare i Vendelsö, bl a drev han upp lökväxter till jularna innan importen från Holland blev för svår.

Längst till höger ser vi Kalle Kryddas affär.

Tittar man riktigt noga så ser man bland träden bakom växthuset även Baptisternas bönehus. I folkmun kallades det för "Himmelska ladan".

Dalens brygga.

"Drefviken I" vid den första provisoriska bryggan vid Dalvägens slut.

Huset med sadeltak rakt över båten torde vara en av säteriets ekonomibyggnader. Tandtekniker Billings hus, med valmat mansardtak, syns inte men det låg nästan längst ute på udden i vänstra delen av kortet. Bergknallen rakt över de väntande passagerarna har haft flera namn t ex Badberget, Mjolkberget, Flodhästen eller Krokodilen med ditmålat öga och tänder.

Längst upp på badberget fanns en landgång för bekvämlighet och ute på lilla "udden" till vänster fanns en svikt. Varma, soliga söndagar var det trångt på berget.

I ett litet hus vid Västra Strandvägens slut nära berget söder om stigen vid Krokodilen bodde en kvinna, Karolina, som kallades "Häxan"! Hon skrek och röt åt ungarna när dom stegade och försökte mobba henne. Barnen hade en ramsa, som de ropade efter henne: "Häxan i dalen med röda kalsonger".

Tord Bolander berättar att han dock tog det med ro när han gick förbi ensam för att hämta vatten i Engelska källan, men han var ju van vid de dåtida originalen i Gamla stan, som också de kunde hytta och svära åt rännstensungarna. Han noterade att när han gick förbi där med sin far så stack hon inte ut huvudet och skällde. Hon **gick** in till Stockholm på nätterna eftersom hon inte tordes gå i ljuset på dagen, och röt och svor åt de karlar som erbjöd henne skjuts. Karolina var avvikande, och visade autistiska drag.

Av församlingsboken i Österhaninge 1920 var hon skriven på tomt nr 13 och hette Kristina Laurentia Larsson, född i Västerås och till yrke hushållerska.

Båtarna, ett vykort från 1910-talet.

Såväl "Drefviken I" som "Drefviken II" drevs med tändkulemotorer. Båtarna ses här vid Dalens brygga. Den fanns vid slutet av Dalkjusevägen bakom Lindegrens speceriaffär.

"Drefviken I", den större av båtarna, köptes år 1909 efter "Drefviken II", tidigare "Gudö" och "Kumla". De gick i trafik på sträckan Viken-Kumla/Kullen-Wendelsö-Dalen-Norrby-Drefvikens station. Därifrån tog man sedan tåget till Stockholm eller Nynäshamn. Observera den farliga fullastningen av båda.

"Drefviken I" hade en brokig historia bakom sig som "Ytterby", "Räknäs", "Pia" och "Wendelsö". På 30-talet hette den i folkmun även "Puttan".

Båttrafiken var viktig för trafiken till och från Stockholm för alla som lockades till Vendelsö, t.ex. tomtspekulanterna redan efter Oscar II:s död och efter det att Gustaf V tillträtt – år 1908.

1939 såldes "Drefviken I" och hon gick under krigsåren, med gengasdrift, som sightseeingbåt på Stockholms vatten med namnet "Frisco". Det finns även uppgifter om att den skulle ha gått som "ölbåt" i skärgården och som "vattenbåt" i Stockholm.

Bland kaptenerna märktes Bergelin i Sjöstugan, August Norrbäck på 20-talet då biljettpriset var 5 öre och även hans son Nils, senare busschaufför.

*Vykort, stämplat
1935-03-28.
Vendelsö Gårds
brygga.*

*"Drefviken I"
vid Vendelsö
Gårds brygga.*

*"Drefviken I"
tar emot
passagerare vid
Dalens brygga.*

Drevviken från Vendelsö

Ett vackert vykort, stämplat 1915-04-27, med "Drevviken II" ute på sjön. Originalplåten tycks vara felvänd. Udden kan vara Fornudden, och båten på väg mot Dalens brygga. Fotografens plats är förmodligen Klingvägen.

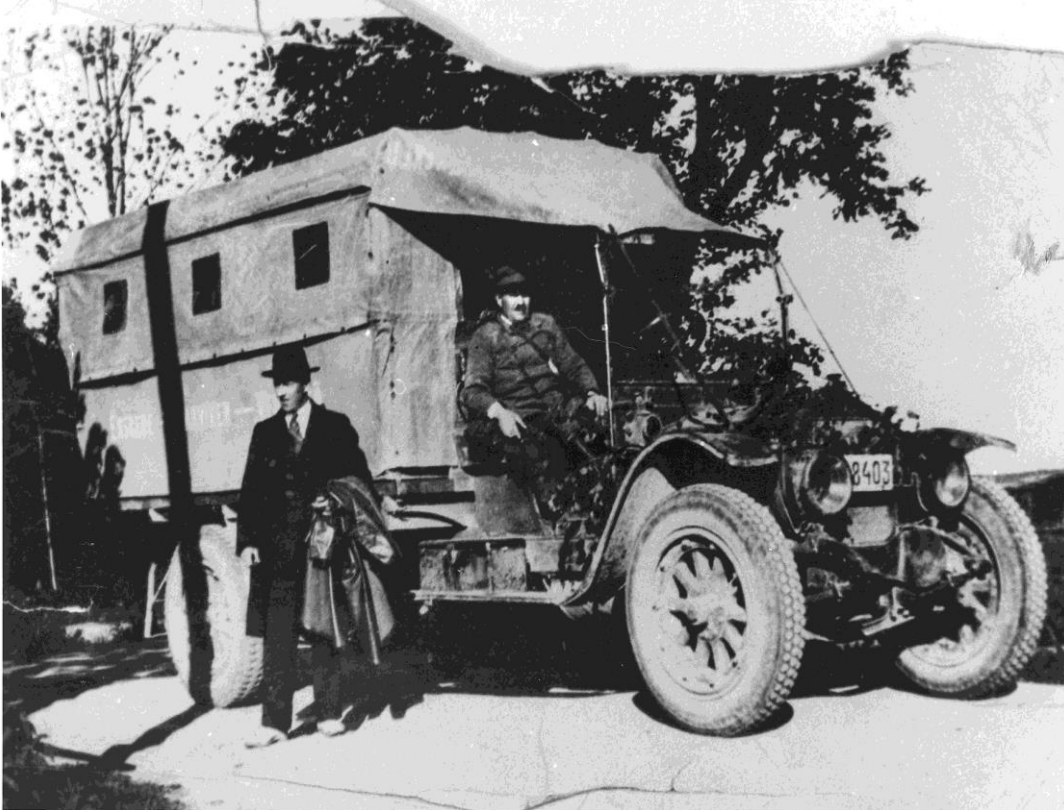
Ute på isen hade en del av en flygflottilj, som var förlagd i Kumla herrgård, sina banor under de kalla vintrarna 1941-1942.

Skridskoåkande barn kom i farozonen vid start och landningar.

Nedan Kyrkviken öster om Krokodilberget.

Här drogs "Drevviken II" och "Drevviken I" upp över vintrarna.

En av de troligtvis första bussarna. Fotot ur Runar Alvesäters samlingar.

Busstrafiken

År 1916 började så smått en viss busstrafik att komma igång från Enskede och ut mot Tyresö och Hanviken. Karl Gustav Ferdinand Ring skaffade en lastbil med presenning över och han körde två turer på lördagar och söndagar mellan Enskede och Hanviken.

Eftersom spårvagnen hade sin ändhållplats i Enskede, där även stallarna fanns, blev det praktiskt att därifrån börja bussresan mot Hanviken och så småningom ända fram till Vendelsö.

Under krigsåren 1917-1918 blev det ont om bränsle och trafiken avbröts. Sommaren 1919 körde Ring igen under helgerna, dock fortfarande utan formellt tillstånd. Sådant kom till stånd i början av 1920-talet och då kunde Ring även förlänga sträckningen fram till Kumla och Vendelsö Gård. Bilden visar en av de första mera bussliknande fordonen. I detta fall med texten Enskede-Hanviken-Vendelsö.

Eftersom behovet av busstrafiken ökade gavs tillstånd att köra ända in till Södra Bantorget, nuv. Medborgarplatsen.

Det kan vara intressant att konstatera att den eleganta mannens klädsel inte avviker så värst mycket från dagens elegans. Detta jämfört med den stora utvecklingen av bussarna.

Faktauppgifterna enligt Mauritz Henrikssons artikel i Backspegeln nr 5.

Busstrafiken Enskede - Vendelsö

Nils Norrbäck, född omkring år 1900, var en av de tre, som hade fått tillstånd att köra linjen Vendelsö–Enskede Kyrkogårdsväg i november 1920. Han var sonson till Per-August Norrbäck, som drev Vendelsö såg. Hans far var Ernst Norrbäck, född 1881, och han hade en syster, Rut.

Mer om detta finns i Halls och Bolanders skrifter.

År 1920 fick åtta man tillstånd att köra sträckan från Enskede till Hanviken. Någon samordnad tidtabell fanns inte. Alla dessa körde inte ens regelbundet. På sommaren 1921 utvecklades trafiken kraftigt. Tjugo personer fick tillstånd att köra buss mot Tyresö och linje 1 till Vendelsö förlängdes till Vendelsö Malm. Trafiken fortsatte nu även på vintern.

År 1922 försökte myndigheterna att få tillstånd något slags tidtabell att följas av åkarna.

Busstrafiken Ringvägen – Vendelsö

Bilden visar en av de första bussarna som gick i trafik mellan Ringvägen och Vendelsö i slutet av 1920-talet. Den tycks vara av typ ”Arvika II”, årsmodell 1926, men kan även vara en ”Tidaholm”.

Först år 1924 fick Carl Ryd, som var den som började busstrafiken till Vendelsö och Handen tillstånd att köra ända in till Södra Bantorget, nuv. Medborgarplatsen. Observera startveven ovanför nummerplåten.

I juni 1924 fick myndigheterna och åkarna nog av röran och Trafikföreningen Drevviken u.p.a. bildades . Vägen in till Stockholm var urusel men föreningen begärde år 1925 att få höja hastigheten för sina omnibussar till 25-30km//timme enär vägen hade breddats till 8 m. Vendelsö Gudös egnahemsförening uttryckte sin förhoppning att Överståhållarämbetet skulle bevilja hastighetsökningen.

Där bussen står parkerad ligger nu köpcentrumet Ringen.

Kvarnängens huvudbyggnad

Låg öster om nuv. läkarvårdscentralen, som byggdes 1985.

Ursprungligen ett torp med anor sedan 1600-talet. Ursprungligen Qarntorp. Den fanns med bland Barbro Natt och Dags arvslotter daterad 1664 efter föräldrar och make.

Gården var lantgård med skogsegendomar till 1967 och köptes på 1920-talet av Josef Jonsson (1870-1940) med hustrun Augusta. Han kallades "Is-jonsson" eftersom han drev Isbolaget i Hagalund. Gården användes av dem som sommarbostad.

Karin Othén berättar att Jonssons inhägnade hela området för att folk inte skulle stjäla ved under kriget. Det hände att han jagade folk på sina ägor med hagelbössa. När barn skulle till Lycksjön för att bada var de tvugna att låna nyckel för att komma in på Kvarnängens område. Augusta skötte gården till 1955.

Jonsson donerade de två lejon som står på Norrbro vid Operan.

Sonen Gunnar med hustru Hilde tog över Kvarnängen 1958, och renoverade huvudbyggnaden. Marianne Jerreholt bodde i ett av husen på 1950-talet när hennes farbror, Bertil och Natalia Bååth, arrenderade Kvarnängen och drev jord- och skogsbruket samt gjorde dagsverken.

Hon och kusinen Åsa Bååth blev på 1950-talet bjudna till Jonssons på julgransplundring och fick se det fina huset från insidan. Marianne blev även biten av Jonssons hund, men fick åka till provinsialläkaren Chambert i direktörens fina amerikanare. Att få åka i det fina vrålåket blev ett bra "plåster på såret".

På 60-talet bosatte sig Jonssons året runt i huvudbyggnaden, och år 1968 sålde de till Byggbol. Reinhold Gustafsson som sålde till Haninge kommun.

Huset fick sluta sina dagar som samlingsplats för Vendelsö Scoutkår år 1983. Vid den då nödvändiga renoveringen fann man att längst inne i det ut- och tillbyggda huset fanns den ursprungliga lilla stugan.

Huset brann ner 1997 och Eva Gripenfors, omtyckt scoutledare i Vendelsö Scoutkår skriver:

“Branden blev en gräslig upplevelse!

Jag minns tydligt första gången jag kom till Kvarnängen för scouternas räkning. På sätt och vis sorgligt, även om det skulle bli bra för oss scouter. I mina tidigare minnen var det ju en levande gård med djur, men nu var det en förfallen ödegård.

Det tog flera år för oss att renovera huset. Ibland lekte man med tanken att få bo där.

Vi kom igång med scoutverksamheten och kunde njuta av vårnas explosion i markerna av allehanda blomster. En av våra traditioner blev att plantera lökar på höstarna, för att sedan kolla vad som kom upp.

Branden var så överklig. Jag var sista ledare att ha möte i huset. Flera av våra scouter tog så illa vid sig att de slutade med scouting.

Dagen efter stod en främmande man vid polisavspärningen. Vi blev misstänksamma och frågade vad han tittade på. Med tårar i ögonen berättade han då att det var hans barndomshem. Det känns fortfarande (år 2008) väldigt sorgligt.”

Kvarnängens gård ägs sedan slutet av 1900-talet av Dan Gustafsson, som vårdar skogen, anlägger dammar och vägar och förbereder för framtida bebyggelse.

Hermansdal

Huvudbyggnaden. V.Strandvägen 18.

Uppfört under åren 1910-1920 av Sven Gistedts morfar timmermannen Herman Johansson. Han kom från Tyresö och tog med sig och virket från ett timmerhus. Huset restes och blev halvfärdigt men slutfördes så småningom för att fortfarande vara stommen inne i Hermansdal.

Tvättinrättning på gården 1928-1964.

Sven Augustsson köpte gården 1928. Hans dotter, Maud Jansson, som är född här, tog över gården ca 1974 när Sven dog 1973, och hon bodde här till 2006. Egnahemsförenings ordförande vidtalade Sven Augustsson år 1928 när Sven framförde förslag om att få tillgodogöra sig överskottsvattnet från källan i kvarteret Engelskan för sin tvätteriverksamhet ”att han skall hava tillsyn över snyggheten omkring källan”.

Denna källa låg ovanför nuvarande (2009) fastigheten V.Strandv. 19. Källan sinade aldrig och omnämns ibland som Engelska källan. Den kallades även Trefaldighetskällan. Det lär även vara så att Urban Hjärne (1641-1721) upptäckte den när han letade surbrunnar.

Maud lät bygga ett nytt hus på Smålandsv. 26, och bakom henne nere vid Kyrkviken bor Mauds dotter Kristina Andersson med bl.a. sonen Fredrik, som då alltså är barnbarnbarnbarn till förre arrendatorn av Tutviks gård, Johan Augustsson, f.1870, och inflyttad till Tutviken år 1920 från Steninge slott i Uppland. Fredrik är då femte generationen vendelsöbo.

Matsalen

Höjdens raststuga,

På 1930-talet såldes stora delar av skogen vid Höjdens gård till Föreningen för Skidlöpningens främjande i Sverige.

På norra delen av marken (vid Bondvägens slut), uppfördes Skidfrämjandets raststuga "Höjden". I den södra delen, i branten mot Tyrestaskogen, röjdes för en skidbacke. Den är beväxt idag men kan fortfarande återfinnas

Raststugans källare

NTO, Ordenshuset, Helligregnsgrården

Vendelsö Skolväg 96.

Fastigheten byggdes 1915 som en flerfamiljvilla. År 1917 köpte NTO fastigheten. Då ordnades första planet till en församlingslokal, ca 8x8 m, med plats för 100 personer, samt kök, serveringslokal, kapprum och toalettutrymme. Ett scenutrymme tillbygg senare. På det övre planet finns en rymlig trerumslägenhet. Det största rummet var Österhaninges biblioteksfilial på 1950-talet.

1955 renoverades lokalen. Kaminen togs bort, hörnen rundades. Det utgick ett upprop i Haningebladet: "skänk en stol till lokalen". Många gamla österhaningebor skänkte 25 kronor och fick då sitt namn skrivet på en metallplatta på en stol.

År 2008 försöker ägarna stycka av en del av tomten för att få pengar till en renovering. NTO-föreningen Vendelsö bildades den 11/4 år 1900 i Mårtensbergsskolan. Det var ett 90-tal medlemmar. Många var rallare, som arbetade med Nynäsbanan. Förutom att arbeta mot alkohol och andra droger har alltid sång och musik samt kulturprogram stått på föreningens arbetsordning.

År 1970 slogs NTO och IOGT samman till IOGT-NTO vid kongressen i Istanbul. Ordföranden har varit: 1912-1931 Arvid Andersson, Vendelsö Gård, 1931-1977 Stig Hellgren, Sågen (han sitter på snöhögen på skolkortet sid 41), 1977-2003 Bengt Hellquist samt från 2003 Britt-Marie Ahlberg, Vendelsö.

Den 22 sept. 1912 bildades NTOs juniorförening, vars ledare blev fr. Lind. På 1930-talet blev Iris Hellgren juniorledare, och när hon gick bort år 1991, tog dottern Siv Hellgren över arbetet med ungdomarna för att ge dem meningsfull sysselsättning. Föreningen har haft orkesterverksamhet, sångkör och teatergrupper, som har uppträtt både inom och utom kommunen. 1980 gjorde orkestern en bejublad konsertturné till svenskbygderna i USA.

Gun Joslin kommer ihåg att Österhaninge Konstförening bildades här år 1953.

Trädgårdsmästeriet och Sollunda

Huset ligger vid den tvära kurvan Vendelsö gårdsväg/Vendelsö allé, som var något av ett landmärke på landsvägen från Tyresö till Handen till omkring 1970. Kallades "Bussgaragehuset" därför att busstrafikens chaufförer fick bo där.

Detta hus byggdes 1908/1910 av handlanden Eric Lundberg från Gagnef. Han öppnade Vendelsös första diversehandel i sin villa, "Solhem", och flyttade sedan affären till bottenvåningen på Sollunda med lager i källaren. Familjen bodde på de två övervåningarna. Lundberg sålde sedan och affären blev E. Noréns, varefter Holger Karlsson övertog år 1938.

Hjalmar Blom, som hade en fastighet i Dalen, köpte år 1907 den fastighet som låg cirka 300 m söder om hörnhuset, och där fick hans hustru driva en diversehandel. Den blev sedan "Kalle Kryddas" när Holger Karlsson flyttade sin verksamhet år 1944 från hörnhuset till Bloms affär.

Hjalmar Blom var en tid handelsföreståndare för samköpsföreningen i hörnhuset. Han anhöll år 1920 om tillstånd "att få idka personbefordran med automobil å vägen från Hanviken till Wendelsö Gård, utöver transporter för affärens räkning".

På 1940- och 1950-talet bodde familjen Eriksson med sonen Kjell, författare till

boken "Vägnamn i Haninge", i Sollunda.

Mellan hörnhuset och "Kalle Kryddas" fanns ett litet rött hus, "Solhem", som användes till bönehus av bapteisterna.. Det kallades i folkmun för "Himmelska ladan". Se även bild sid. 79.

Vendelsö Kooperativa Förening

Huset syns på föregående bild. Entrén i nordöstra hörnet är nu igit av familjen Huss, men entrédörren finns kvar mellan nuvarande ytter- och innervägg. Fotografiet finns hos fam. Huss, tillsammans med de gamla lapparna nedan. Observera att leveranser till butiken gick via Drevvikens station och vidare med båten "Drevviken I" till Vendelsö.

På nästa sida ser man Sollunden från Väster.

Minnesstenen bakom bygdegården

När landsvägen mellan Hanviken och Handen byggdes ut i början av 1920-talet måste man spränga i bergknallen ca 400 m söder om Gudökorset.

På bergväggen gjordes en inristning: "Åren 1921–1923 byggdes vägen Hanviken–Handen såsom nödhjälpsarbete av Södra Sveriges Statsarbeten". Över texten ser man Kung Gustav V:s namnschiffer.

När vägen sedan måste breddas för Gudöbroleden år 1968 sprängdes ett stycke runt inskriptionen försiktigt loss, och kvar står nu denna sten bakom bygdegården och minner om svåra tider i Sverige på 1920-talet

Björkudden

Denna villa ligger längst västerut i Vendelsö Gård på nordsidan av gattet längst ut i Kyrkviken och med "Krokodilberget" på andra sidan.

Den byggdes ca 1920 av en familj Käck och köptes av **Mike Joslin** år 1928.

Hans hustru Gunborg Joslin bor fortfarande (år 2009) kvar på Björkudden.

Mike Joslin var en färgstark väg- och vatteningenjör, som byggde vägar i Afrikas djungler och startade ett framgångsrikt gruvföretag på Guldkusten. Under sina år i Ghana blev han vald till kung i landsdelen N'konja med namnet Pattapa Amalita, vilket betyder "Den starka handen". Skälet var att han lyckades få tre stammar där, som bekämpade varandra, att sluta fred. Han har skrivit ett flertal böcker.

Vid något besök i hemlandet blev Mike intresserad av att slå sig ner i Vendelsö. Han köpte flera tomter 1928 vid norra delen av Kyrkviken och bosatte sig där för gott på 1940-talet med hästar, hundar och ankor som fick röra sig ganska fritt bland björkarna till stor glädje för traktens barn. Ett uppskattat tillskott bland de lösgående djuren var en get med haxskägg, som barnen snabbt döpte till "Stina". Associationen med Pippi Långstrumps pappa låg nära till hands.

Så småningom såg Mike till att alla hans hopsamlade trummor, spjut, ormskinn, "regalier" m.m. fick en egen byggnad ytterst på Björkudden. Ett mycket intressant afrikamuseum, "Afrikahuset", hade skapats med sevärdheter som fungerade under 30 år som en lokal attraktion. Av utrymmesskäl kunde inte samlingen bevaras i Vendelsö. Kommunen visade tyvärr inget intresse för att bevara museet, och samlingarna kunde inte bli kvar i Haninge. De är nu skänkta till Etnografiska museet i Stockholm. De lagrar allt och tar fram samlingen eller delar därav för specialutställningar.

Haninge Kommun förlorade en av sina attraktioner.

Gunborg Joslin ser tillbaka på ett intressant liv som konstnär och centralfigur i Vendelsö, och för att sätta Kgl Postverkets utveckling i Vendelsö på pränt, nämner hon att Joslins har haft nio (9) olika postadresser under sina 61 år i Vendelsö, fast de har bott i samma hus:

Kv. Berget 3:85	VENDELSÖ	Björkudden,	VENDELSÖ
Joslins Udde	VENDELSÖ	Alvägen	VENDELSÖ
Alvägen	HANDEN	Hovslagarv. 16 136 71	HANINGE
Hovslagarv. 21 136 73	HANINGE	Hovslagarv. 32 136 73	HANINGE
Hovslagarv. 32 136 73	VENDELSÖ		

Rundtur över Stockholm

Ur Maj-Britt Jeppssons arkiv finner vi bilden av en grupp med sjätteklassare från skolan i Handen bredvid ABA:s Fokker F VIII "Jämtland" beredda att flyga över Stockholm, 1938.

Inte bara Maj-Britt och trädgårdsmästarens sonen Lars Göransson från Vendelsö Gård utan även magister Helge Redfors samt läraren och spjutkastaren Lennert Attervall finns med i gruppen.

Cigarmakarens torn

Tord Bolander berättar från 1930-talet:

På stålskodd fot eller som sjöfarande i den sydöstra delen av Drevviken kunde man inte undgå att se en tornliknande byggnad i fyra våningar. Den klamrade sig fast vid bergslutningen på den höglänta udden, som med sina bergsidor i dagen skiljde ut sig ur södra strandlinjen av Drevviken mitt emot Trångsund. Resterna av Vendelsögårds engelska park öster om udden och blandskogs-vegetationen väster därom kontrasterar mot de branta och nakna bergsidorna, där sjön når berget utan någon strandremsa. Tornet hade fått en plats i litteraturen med en bild i boken *Gömmarens Gåva* av folklivsforskaren

Olle Magnusson. Från ungdomens kanotfärder på sjösystemet minns jag tornet som ett kärt sjömärke på vägen hem.

1925 vann den till Stockholm invandrade närkingen och bondsonen Carl Klingberg på lotteri och han använde kapitalförstärkningen till att köpa fem tomter á 1.000 kronor styck på denna udde i närheten av Vendelsö gårds mangårdsbyggnad och fick därigenom en bergig sjötomt om drygt 10.000 kvm, och han lät med hjälp av en snickare från Gudö bygga en sommarstuga på utkanten av platån nedanför utsiktsberget. Klingberg var då inköpare av cigarrtobak på dåvarande Tobaksmonopolet med långa utlandsresor som en stor del av arbetsrutinen.

Säljare av marken var Eric Nyberg vanligen kallad kamreraren Nyberg. Han ägde och drev Vendelsö såg och ägde betydande markområden i Vendelsö.

Det korrekta namnet på Vendelsö Gård var egentligen Vendelsö Säteri, som hade ett

15-tal torp och bondgårdar på sina ägor. Säteriet kallades i folkmun för Drottning Kristinas jaktstlott eller bara ”slottet”.

1929 hade Klingberg byggt färdigt en fyravånings tornbyggnad med en vindmotor på översta plattformen, En sådan skapelse blev nu ett sjömärke även om det inte var byggherrens avsikt. Ljud bärs fram över vattenytan och så även prat i samtalston. Klingbergs dotter Nanna Lillnor att de från passerande båtar ofta hörde ”där ser ni cigarmakarns torn”.

Tornet med vindmotorn sommarstugan och badhuset med bastu nere vid bryggan var en intagande syn från sjön. I tornets 3:e våning hade Klingberg snickeriverkstad med svarv, sågklinga m.m., där han fick utlopp för sina snickarambitioner. Där fanns även en stor kaffekvarn. Kaffeböner köptes på den tiden i lös vikt, ofta säckvis.

Vindmotorn användes även till att pumpa upp vatten från sjön till en förrådstank. In- och frikoppling samt hastighet skedde med en gammal slirkoppling som Klingberg fått från Tobaksmonopolet. Nanna Lillnor säger att justeringar gjordes uppe på den räckförsedda altanen. Inte helt riskfria uppgifter vid storm- och kastvindar!

Nanna berättar vidare att pappans vänner ofta inbjöds att hälsa på i tornet. Av bilderna framgår att från den översta våningen kunde man gå ut på en balkong, som gick runt tornet. Med sjöutsikt över Skogås, Trångsund med Mörtviken, Fornudden med Kumla herrgård och Gudövikens spisade gubbarna här frukost med för den tiden lämpliga drycker, som iordningställt av personalen och hissades upp i korgar. Frukostarna kunde ibland dra ut på tiden och vara över middagen men alternativt kom gästerna endast som supégäster.

De fyra barnen Klingberg använde tornet för lek och att sova över i, och där bodde på somrarna deras tre mostrar.. Tomten och tornet var en populär lekplats också för grannbarnen har jag fått berättat för mig av en av Nannas lekkamrater.

Från dokumentationen 2006. Henry Hall visar på mekanismen till vindrotorn, som pumpade upp vatten.

Solhem. Elimkapellet

Vykort från ca 1908.

Hela området mellan norra delen av Vendelsö allé och Lyckån köptes i början av 1900-talet av snickaren och livsmedelshandlaren Eric Lundberg, född 1872 i Gagnef. Han döpte området till "Sollunden". Först byggde han "Solhem" där familjen bodde och även drev vad som förmodligen var Vendelsös första diversehandel.

År 1908/1910 byggde Lundberg hörnhuset utanför Vendelsö bygdegård och öppnade där en livsmedelsaffär: "Vendelsö Kooperativa Förening". (se sid 45-46)

Villa "Solhem" som låg ca 100 m söder om hörnhuset blev då ett bönehus för baptisterna. Längre satt skylten "Elim" på långsidan mot Vendelsö allé kvar. I den gamla affärslokalen höll Lundberg, som var baptist, söndagsskola, och Henning Gistedts barn, Barbro och Sven, imponerades några år av Lundbergs inlevelse och mimik.

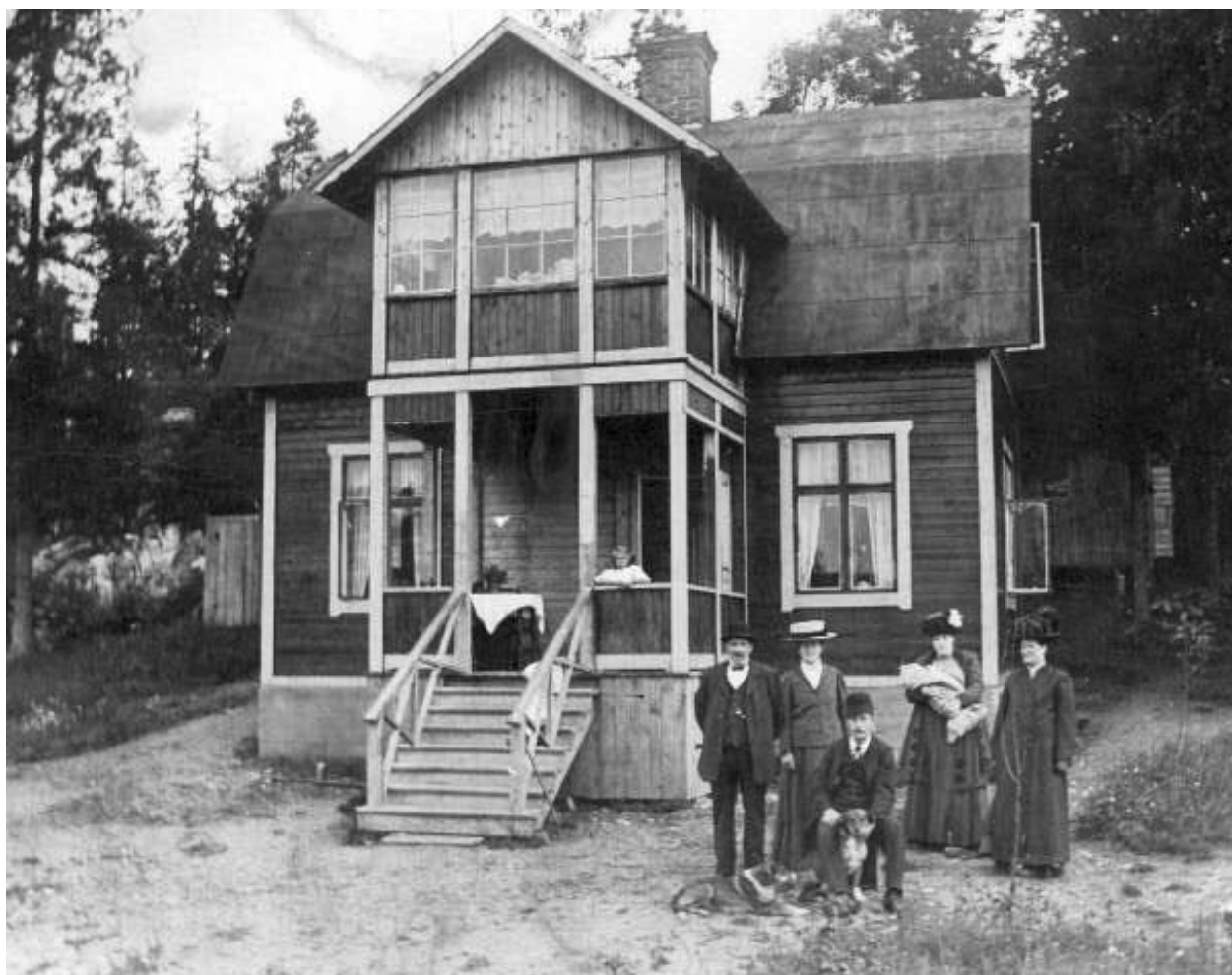
Elimkyrkan lever fortfarande med bl.a. aktiv ungdomsverksamhet.

"Solhem" kallades länge i folkmun för "Himmelska ladan".

På högra sidan av vägen skymtar muren mot trädgårdsmästare Göransson ägor.

Till höger om huset ser man Vendelsö allé med tämligen unga träd. Allén planterades cika 1895 av dåvarande rättaren på Vendelsö Gård Jan-Erik Hultström. Han och hans hustru Rut bosatte sig senare på Ramsdalens gård.

Fotografiet ovan är tydligen från cirka 1908 då Lundbergs bodde i och drev den första affären i "Solhem"

Bro-Kalles hus

Huset på bilden tillhörde Gustaf Karlsson, som kallades Bro-Kalle på grund av att han var brovakt vid Danviksbron. Bro-Kalle köpte tomten med dåvarande adressen Hagtornsvägen 1 år 1910 och lät bygga huset på bilden ovan där. Adressen är nu Hagtornsvägen 13 och huset är både om- och tillbyggt.

Kvinnan på bilden med ett barn i famnen är Bro-Kalles fru Kerstin. Gustaf och Kerstin kom från Kungsholmen, där Kerstins mor ägde café Polhem. Därför döptes det nybyggda huset till Polhem. Gustaf och Kerstin fick 6 barn. Äldste sonen Kalle är död men hans fru Greta bodde kvar i Vendelsö och även deras barnbarn bosatte sig i Vendelsö.

Huset byggdes om på 1950-talet, men den ursprungliga kärnan är kvar. Taket är original och ett av fönstren inne i utbyggnaden är även det original.

Ägaren i början av 2000-talet är Kurt Lilleholm, som tog över huset efter sin far som i sin tur tog över av en av Bro-Kalles söner på 1960-talet.

Fotot är skänkt till Haninge Kommun år 1988 av Margareta Sarri, barnbarn till Gustaf och Kerstin.

Krokodilberget

Krokodilen eller flodhästen m.m., ett kärt barn med många namn. Denna urbergsformation, som ligger som en respektingivande väktare av Kyrkviken, har varit bad- och lekplats för många generationer. Det ditmålade ögat och tänderna bleknar ibland, men någon aktiv människa snyggas till så småningom.

Till den lilla ”ön” eller tungan framför nosen fanns en gång en liten bro och längst ut en svikt som förhöjde badnöjet för de badande. Skulle man kunna tänka sig att Haninge kommun, som föredömligt har rustat upp Dalens bad i början av 2010-talet alldeles väster om Krokodilen, även får till en ny svikt?

Dags för medborgarförslag?

Mårtensbergs gård ca 1967, fastigheten Klena 2.10

Gården låg vid brofästet som numera leder över Gudöbroleden.

Här fanns flera byggnader och en torklada.

Vägen som går längs husen är densamma idag.

Barnen Jonas Olsson och Pia Johnson blåser maskrosor en vacker sommardag på ängen som gränsar till Söderby Gårds stora fält.

Samma plats som föregående bild. Här sågs Nordenskölds på Söderby stora skördemaskiner komma från platsen för kommande OBS och hit upp till Mårtensberg. I bakgrunden på det vidsträckta fältet går idag Gudöbroleden bort mot Handen.

Mårtensbergs jordkällare

En rejäl sådan, finns ännu kvar; här finns ett gjutet stort kar som fylldes med isvatten för nymjölkat som skulle hämtas. Berättade Sven-Olof Johnson, grannpojke som ofta var med på gården. Han fick en liten teg att odla och sköta tillsammans med sonen Åke. Idag är tegen ett mindre skogsparti bakom Mårtensbergsskolan.

Mårtensbergs ägare från 1925 till 1980:

Bror Anders Jansson 1895-03-28

Hustrun Astrid Linnea Vilhelmina född 1906

Sonen Åke och dottern Astrid

Haninge Kommun köpte fastigheten år 1986 av barnen Åke och Astrid Jansson.

Trädgårdsmästeriet Mårtensberg

Här rinner bäcken fortfarande längs Gudöbroleden som nu går hitom växthuset. Troligen odlades lök när S-O Johnson benämnde verksamheten som "Purjos".

Och dagens gångbro går över platsen för växthuset. En liten stuga invid hyrdes ut på sommaren. En liten väderkvarn var inredd som dass.

Tvättlada Mårtensberg

En ganska stor byggnad med passligt läge vid bäcken. Borta sedan länge. Drevs av Erik Berglund, granne till Mårtensbergs gård. Det var många i Vendelsö som tvättade åt stockholmarna,

Karlavägen 25

På tomten finns två hus. Dels en mindre stuga som ursprungligen byggdes av Rikard Sjölund, en av alla de poliser som skaffade sig sommarställen omkring Gudö ängar. Rikard köpte den stora tomten för 7 öre per kvm år 1907 och byggde första delen av stugan år 1908. Den har sedan byggts ut i etapper.

Rikards dotter Alice, född Sjölund år 1905 och syster till Ingrid Augustsson, gifte sig med Hugo Nyberg, född 1900, och år 1932 byggde de villan bredvid stugan. Deras dotter, Jane, föddes samma år och när hon gifte sig med Bob Bergwall flyttade de in i villan och de använder fortfarande (år 2010) stuga och villa som sommarviste. Tomten är helt underbar, kuperad med bergknallar och gräsmatta, och där står bl a två ekar som torde vara från 1700-talet eller tidigare.

Hugo och Alice hade en vän som var amatörmålare, Linus Hurtig, och han försåg panelen i det lilla vardagsrummet med ett antal målningar. Tre är speciellt intressanta, en med den gamla landsvägsbron, en med Tutviks gård och Långsjön i bakgrunden och en som visar den västra delen av Karlavägen där den då gick ut mot haningevägen borta vid Apelvreten. Alice Sjölund arbetade hos Rut Nilsson i Vendelsö allé som telefonist

Fortsättning sid 86

Tutviksvägen 1

Huset låg på norra sidan om Tutviksvägen mitt emot där Konsum och senare Modevillan byggdes. Här bodde i början av 1900- talet Viktor och Johanna Johansson, en av de familjer som bidrog till att skapa det Vendelsö som vi ser nu. De var en av de 8 familjer som skaffade telefon när telefonstationen inrättades vid Vendelsö Allé år 1809 med Rut Nilsson i växeln. De hade ett av de 15 tvätterierna längs Gudöån och utöver detta hade de någon gris, kanske en ko och några höns och en ordentlig köksträdgård. Häst användes för transportererna av tvätten till och från staden över den gamla landsvägsbron över gudöån och på den tidens dåliga väg in till huvudstaden.

Eftersom de hade telefon kom grannarna för att ringa och det fanns på den tiden alltid tid för en kopp kaffe och för en pratstund.

Barnen fick traska till genom ett landskap som var betydligt öppnare med åkrar och ängar till Mårtensberg eller kanske till Svartbäcken för att gå i skolan. Jordbruket vid Vendelsö gård drevs fortfarande.

På fotografiet ser vi i vitt till vänster Johanna och hennes väninna från Tutviks gård, Klara Rising.

Om någon, som läser det här, kan identifiera de övriga tre personerna, ring 08/776 30 25. Jag har en vag uppgift om att kvinnan till vänster heter Selma eller Zelma.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sidan

2-8	Tutvikens gård
9	Gamla bron över Gudöån
10	Karlavägen
11	Gudöviken
12	Parti av Gudö/Konsum och Gudö konditori/Holmgrens
13-15	Gudö konditori/Holmgrens
16	Gudöån och Gårdens bad
17	Gudö gård/Tuppstugan
18-19	Villa Skogshem
20-21	Apelvreten
22	Grindstugan
23	Thorshill
24	Vägmaskin och betyg
25-31	Oxhagsvägen 6
32	Jennyhill
33	Jennyhill får eternitplattor
34	Kalle Kryddas affär
35	Vendelsö Folkets park
36	Vendelsö såg
37	Utsikt över Vendelsö
38	Solbacka/Postkontoret
39-40	Telefonstationen
41	Utsikt mot Vendelsö Gård
42	Vidablick
43	Ångbageriet
44	Diversehandeln Dalen
45	Diversehandeln Dalvägen
46	Slutet på Dalens brygga
47-48	Vendelsö Gård
49-50	Caféet Vendelsö Gård
51	Vendelsö Gård och rivningen
52	Grundläggarns uthus och trädgårdsmästarbostaden
53	Grundläggarns badhus
54	Skolklass vid Vendelsö Gård
55	Ahlsvik ca 1925
56	Sjövillan
57-58	Smedens hus
59	Lantliga Vendelsö
60	Dalens gamla brygga
61	Båtarna
62	”Drevviken I” vid Vendelsö Gårds och Dalens bryggor
63	”Drevviken I” på Drevviken och upplagsplatsen
64	Busstrafiken
65	Buss Enskede–Vendelsö
66	Buss Ringvägen–Vendelsö
67-68	Kvarnängen
69	Hermansdal
70	Höjdens stuga
71	NTO, Ordenshuset

72	Trädgårdsmästeriet och hörnhuset "Sollunda"
73	Vendelsö Kooperativa Förening
74	Minnesstenen
75	Björkudden
76	Rundtur över Stockholm
77-78	Cigarmakarns torn
79	Solhem - Elimkapellet
80	Bro-Kalles hus
81	Krokodilen
82-84	Mårtensberg
85-86	Karlavägen 25
87	Tutviksvägen 1
88-89	Innehållsförteckning

